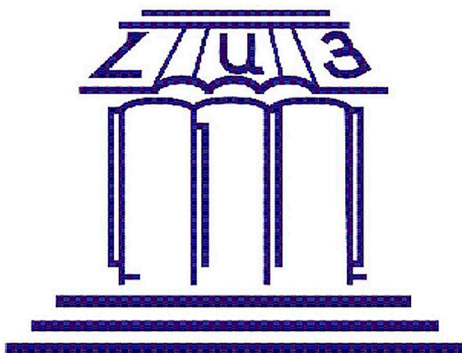

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ed. Lippincott
Philadelphia

891.99

2-30

6 NOV 2011

891.99

4-30

Պոլիտարհեթ բոլոր յերկրների միացեմ!

u. r.

ԱՆՈՒՇԱՎԱՆ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ
(ԲԱՆՎՈՐ)

0363

== ԲԱՆԴԻՏՆԵՐ ==

3 ԳՈՐԾ. 5 ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ԴՐԱՄԸՏԻԿ. ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԳՅՈՒՂԸԿ. ԿՅԱՆՔԻՑ

1920—1922

ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ ԼՈՌ-ՓԱՄԲԱԿ ԳԱՎԳՈՐԾԿՈՄԻ
1924 թ. ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

1. ՌՍՏԱՄ ԲԵԳ. Գյուղի իշխան
2. ՅԵԳՈՐ Գյուղի վաճառական
3. ՀԵՂԻՆԱՐ Յեգորի կինը
4. ՄԱՆԻՇԱԿ » աղջիկը
5. ՅԵՂԻՇ Գյուղում աշխատող
դարբին
6. ԲԱԴԱԼ Յեղիշի հայրը
7. ՄԱՐԻԱՄ » մայրը
7. ԳՅՈՒԼԻԶԱՐ » քույրը
9. ՂԱԶԱՐ } Դարբնոցում միասին
աշխատող բանվորներ
0. ՍԱՀԱԿ }
1. ՔՅՈՒՎԱ
2. ԳԶԻՐ
3. ՏԻՐԱՅՈՒ
4. ԱՂՍԱԽԱԼ
5. ԲԱՆԴԻՏՆԵՐ
6. Ռատամի յերկու ծառան, սագանդարներ ու ջե-
կիսաներ:

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

I ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Զիլավխանենց Յեզոբի տան բակը՝
Առաջին պատշգամբ. ցտնկապատով շրջապատված փոքրիկ պարտեզ:

Ամառվա որ և:

ՏԵՍԻԼ 1.

ՄԱՆԻՇԱԿ ՅԵՎ ԳՅՈՒԼԻԶԱՐ

Մանիշակն ու Գյուլիգարը ցանկապատի մոտ կանգնել հաշիվան հետև կռվող ամուսինների խոսակցությունն են լսում:

ԶԱՅԷ.— (Խորհում) Յեա քեզ ասում եմ ձենդ կտրի, թե չե կզամ մազերիցդ կրոնեմ կգցեմ վտաններիս տակը ենքան կտամ, վոր կստակես... լեզուդ դու շատ ես յերկարացրել. հետդ խոսել չի լինում...
(այս խոսակցության հետ միաժամանակ լսվում է կանացի լացի ձայն)

ՏԵՍԻԼ 2.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՀԵՂԻՆԱՐ

ՀԵՂԻՆ.— Ինչ եք գող կատվի նման կռացել, չափարի տակի մտիկ տալի. քաշվեք գնացեք տուն, կտենան, ամոթա

ԾԱՆԻՇ.— Ա՛ մեր, սրանց կռվը նորից սկսվեա.

ԳՅՈՒԼԻԶ. Մարդու ձեռին եդ խեղճ կնիկը ինչ որո քաշում. շան լողափը թափեց գլխին: Ահուց նրա լեզուն կողմվելա, մարդու առաջ կարում չի թե ձեն հանի: Ան լեզու հեյվանի պես քաշվելա զրադ—կանգնել լաց ըլում... Հեղինար բաջի մեծ կնիկ ես, գնա նրանց բարըշացրու.

ՀԵՂԻՆ.— Ինչ հաշիվ ունենք նրանց ընտանեկան գործերում խառնվելու: Հայհոյանք լսելը լավ բան չի, քաշվեք գնացեք ձեր գործին: Յերկու որ չկա դրանց պատկվելը, արդեն շուն ու կատու յեն դառել. հողա դրանց գլխին:

ՄԱՆԻՇ.— Ա՛ մեր, նրանց կռվը քանի գնում, սարսկանումա. գնա իմացի բանը ինչումնա, միջամտի ու նրանց բարըշացրու. հարևանությունը բա ել վոր որվա համարա...

ՀԵՂԻՆ.— Յեա ձեզ ասեցի, վոր մարդ ու կնիկ կավի մեջ ու ըրիշը չպիտի խառնվի: Դե վոր ըդենց հետաքրքրվում եք, քաշվեք զրադ, ահանջներդ դինջ կանգնեք հեռվից թամաշա արեք: Զանները դուրս գա. աքլարի նման թող ենքան կռվեն, մինչև վոր կքեղարեն ու տանց մեր քոմագ անելու ել նրանք իրար հետ կբարըշեն: Հողս նրանց գլխին. մարդ ու կնիկ իրար հետ վոր յուր չպիտի գնային, ել ինչի յեն պատկվել, մի եր դրանց գլուխը կոտրում...

ՄԱՆԻՇ.— Դրանք վոր նշանված եյին, իրար հետ շատ սիրով եյին. իրար հետ սաղ որը պատրուշկա արած ման եյին գալի. գեղը տակից գլուխ չափում ու չափչփում եյին... տեսնողը դրանց յերանի յեր տալիս...

ՀԵՂԻՆ.— Բա հմի եդ ինչ սե կատուա մեջներովը անցկացել, վոր դրանք ըդենց շուն ու կատու յեն դառել ու իրար հետ յուր չեն գնում: Առավոտը լիսանումա թե չե, ըսենց կանգնում են ու սաղ որը իրար միս դդգգում... Ասենք տղամարդկանց խոսիաթնա. նրանք

նշանակելուց ուրիշ սրտի, ուրիշ մտքի յեն ըլլում, պըսակվելուց հետո՝ ուրիշ...

ԳՅՈՒԼԻԶ.— Հեղինար բաջին զրուստա ասում. աղամարդիք փիս խառնաթի տեր են.

ՀԵՂԻՆ.— Նրանք նոր վոր նշնվում են, առանցի նշանածի վտար-վտաի առաջ չեն դնում: Ուր՝ վոր ել գնալու ըլեն, իրանց նշանածին ել քաշ կտան, կատվի ճուտի նման հեաները ամեն տեղ կտանեն: Նրանց հետ մութ ու խովաթ տեղերում իրար հետ քաղցր զրիցներ ու մասլահաթներ կանեն: Մինչև իրանց կյանքի վերջը իրար հետ սերով ապրելու խոստումներ կտան... համա հենց վոր պսակվում են թե չե, խառնաթները են սըհաթը փոխվում. տված խոստումներն ու իրանց քաղցրը զրիցներն ու մասլահաթները նրանք ընենց շուտ մոռանում են, վոր կասես սրանք ել են սիրահարվածները չլինեն: Ըհ, հողս զրանց մտքափոխ գլխները...

ՄԱՆԻՇ.— Ամեն աղամարդ հո մի խառնաթի չի ըլլում, ամեր.

Նրանց մեջ լավնելա ըլլում, վասն ել. նայած ում բախտին ինչ խառնաթի տերա ուստ գալիս:

ՀԵՂԻՆ.— Դրանք դիփն ել մի գալրից դուրս յեկած, մի թոփից կտրած զիբլներ են. զրանց լավը չկա. ես հասակի կնիկարմատ եմ, մի խելքը գլխին աղամարդ չտեսա, վոր մինչև վերջ իր կնկա հետ սիրով ապրի: Պսակվելուց հետո զրանք դիփն ել քուտնում են ու քոռ ճրագի նման ել իրանց տակը լիս չեն առլիս: Դրանք վորտեղ մի սիրուն կնիկ կամ աղջիկ կտեսան՝ կգժվեն ու մտքները կփոխվի, կգան տուն դասդի կըռիփ, շամաթա կրարձրացնեն, վոր չլինի թե իրանց կնանիքը իրանց ծուռ միտքը հասկանան... Ըհ, հողս զրանց աչքածակ գլուխը. զրանք իրանց տանը մի կնկա տեղ տասը կնիկ ել վոր ունենան, զրանց աչքը ելի դուրսը՝ ուրիշի կնկա վրա կլնի...

(Գյուլնագն ու Մանիեակը ծիծաղում են)

ՄԱՆԻՇ.— Ա մեր, դու եղ ինչեր ես ասում...

ՀԵՂԻՆ.— Յես, ինչ վոր զրուստա՝ են եմ ասում. աղամարդկանց դուք զեռ չեք ճանաչում. կտրվի զրանց մուռտա խառնաթը. զրանց ձեռքին խեղճ կնանիքը յեսիր են մնացել... զրանք ընենց պտուղներ են, վոր զրանց ահուցը իրանց կնանիքը մի ուրիշ աղամարդու յերեսի ուղիղ կանգնել մտիկ տալ չեն կարողանում, իսկ իրանց վոր թողնես, սհաթներով կկանգնեն ուրիշի կնկա աչք-ունքին, վոր ու գլխին մտիկ կտան, որբ-բով հեաները կուռ-կոի զցած ման կգան, սիլի-բիլի կանեն... (Մանիեակն ու Գյուլիգարը ծիծաղում են)

Դուք ծիծաղեք. ըսենց բաներ յեր վոր պսակվեք, հետո կիմանաք... Դեռ հլա մի պսակվեք... յես ձեզ հետ են վախտը կխոսամ...

ԳՅՈՒԼԻԶ.— Պսակվելու հմա մենք չենք մտածում: Մեր ինչ ժամանակնա, ըզենց բաների հմա մտածենք...

(Մանիեակին աչքով ե տեսում)

ՄԱՆԻՇ.— Ինչ ենք անում պսակվելը, ըսենց ել լավ ենք ապրում:

Պսակվողների գլուխը յեղոտվելա, վոր մերն ել մեղրտով...

ԳՅՈՒԼԻԶ.— Գժվել հո չենք, զինջ գլուխներս տանենք զալմա-զալի մեջ զցենք...

Մենք մեզ համար անջախ հանգիստ ու ազատ ապրում ենք...

(Մանիեակն ու Գյուլիգարը ծառուհակ աչքով-ունքով են տեսում)

ՀԵՂԻՆ.— Լավ. լավ. ձեռներդ կտրեք. ձեզ ել ենք ճանաչում. դիտենք ինչ պտուղներ եք... Յերեսանց դուք եղ լեզվով չեմ ու չում անելը իմանում եք, համա ձեր կըշտին վոր մի նշնվելու տղի անուն տալիս են՝ հուշա ելած հորթի նման գժվում եք ու իրար գլխով ընկնում... հմիկվան աղջկերքը. ո՛հ, պա՛հ, պա՛հ, պա՛հ...

Աստված թափի ու ազատի. նրանք ձիավորին ձիուց վեր կրերեն...

(Գնում ե)

ՏԵՍԻԼ 3.

ՄԱՆԻՇԱԿ ՅԵՎ ԳՅՈՒԼԻԶԱՐ.

Հեղինարի գծալուց հետո նրանք յերկաթ ժամանակ դեռ ծիծաղում են.

ԳՅՈՒԼԻԶ. — Ախչի, իմ մերս ել մի գլուխ ըսենցա խոսում. հը՝ միկվան ես ջահել-ջուլներին նա ել չի հավանում:

ՄԱՆԻՇ. — Ախչի, վոնց վոր իրանք են, նրանք ուզում են, վոր մենք ել իրանց նման չխոսկան հարս-ներին պես ձեռներս խաչենք դենք կըձքեն-րիս, առավոտվանից մինչև իրիկու աղպրիցը ջուր կը-րենք, լվացք անենք, խմոր ունցենք, կով կթենք տա-վարներին խոտ տանք՝ տեղավորենք, գոմն ըստա-կենք, թրիք դեն ամենք, հանգվորների համար հաց պատրաստենք, տուն դալուց նրանց տրեխները հա-նենք, ջուր տաքացնենք՝ նրանց վոտներն ու գլուխը լվանանք ու մինչև նրանց քնելը դռան առաջ տես ու փուս կանգնենք ու ամենքի առաջ դուր դառնանք... (Վոսքի ձայն ե լսվում)

ԳՅՈՒԼԻԶ. — Ախչի, սուս արա, հերդ գալիսա, ձենդ չլսի... Դե, յես գնացի. մնաս բարով...

ՄԱՆԻՇ. — Գնաս բարով. ախչի Յեղիչին իմ կողմից շատ բա-րով կանես և կասես, վոր գրածդ նամակի պատասխան-խանը յես հետո կգրկիմ...

(Խոսելով դուրս են գնում)

ՏԵՍԻԼ 4.

ՀԵՂԻՆԱՐ, ՅԵԳՈՐ, ՀԵՏՈ ՄԱՆԻՇԱԿ.

ՅԵԳՈՐ. — Յես քեզ վոնց վոր ասում եմ, դու ընենց ել արա, յես ինչ վոր անում եմ, դու վոչինչ չես հասկանում. քու խելքը դրան չի հասնում: Ջուր չեն տակ, վոր կնիկարմատի մազերը յերկարա ըլում, խելքը կարճ. հենց դրա համար ել ձեր խելքը բան չի կտրում. ձեր միաքը ամեն բանի չի հասնում. մի խոսքով գլուխ-ներդ դատարկա...

ՀԵՂԻՆ. — Դրանով դուք մխիթարվում եք ելի... Այ հողս են կնկա գլխին, վոր տաք քեզ պեսներին ջուրը չի տա-նի ու ծարավ հետ բերի...

ՅԵԳՈՐ. — Յանի դոռի բանա. թե խելքի բանա. եզ խոսքը գիտնականների, պրաֆեսորների քննած ու ասած խոսքա, դա իմ ասած խոսքը չի, վոր դու չհավատաս...

ՀԵՂԻՆ. — Ըհ, հողս են պրաֆեսորների, են գիտնականների գլխին, վոր ըղենց աննշան բաների մասին են մտա-ծում ու ըղենց հիմար խոսքեր են ասում... այ մարդ, հեռու մի գնա. տունը մերը, խոսքը՝ մերը. հմի դու ինձանից խելոք, ինձանից հասկացող մարդ ես...

ՅԵԳՈՐ. — Յանի յես վոր չասեմ, դու չես իմանում, վոր յես քեզնից խելոք, քեզնից հասկացող եմ...

ՀԵՂԻՆ. — Ըհ, հողս քու խելքով գլխիդ. շատ հասկանալուցդ արդեն յերևումա, թե ինչքան քելոք բան ես բռնել: (Մանիշակը մտնում ե)

ՅԵԳՈՐ. — Դե ել մի յերկարացրու. հին գարմանդ քամուն մի տալ. խելքդ հավաքիր գլուխդ և լավ մտածիր, թե վերտեղ, ինչ ես խոսում: Մեյդանումը իշի պոչ չեն կտրի...

ՀԵՂԻՆ. — Դու գուր ես նրանից ծածկում. ինչ վոր ասելու ես պարզ ու տշկարա ասա՝ թող նա ել լսի ու իմանա...

ՄԱՆԻՇ.— Յես արդեն իմացել եմ.

ՅԵԳՈՐ.— Վոր իմացել ես՝ ավելի լավ: Դե հմի գնացե՛ք պատ-
րաստություն տեսե՛ք, վորդի-վորա Ռստամ բեգը կգա-
նա ես որ քեզ համար նշանա բերում.

ՄԱՆԻՇ.— Յես չեմ ուզում. նշնվելու յես մտադրություն
չունեմ. Ռստամ բեգը ի դուր տեղը թող մեր տունը
չգա...

ՅԵԳՈՐ.— Բու չեմ ու չում անելը ավելնորդա. յես իմ բանը
լավ եմ հասկանում: Ա՛ կնիկ, դու ի՞նչ ես կանդնել.
յես քեզ ասեցի, վոր գնա պատրաստություն տես.
հմի վորդի-վորա Ռստամ բեգը կգա. հարկավորա նը-
րան պատվով ընդունել...

ՀԵՂԻՆ.— Այ մարդ, դու սկի մտածում ես, թե ի՞նչ եր ես
անում.

ՅԵԳՈՐ.— Դե ել նորից մի սկսի գլխիս գելի ավետարան կար-
դալ. ամեն ինչ արդեն մտածված, վերջացածա. ել ի
դուր տեղը բանը չեն յերկարացնի: Գնա պատրաս-
տություն տես, Ռստամ բեգի առաջ ամոթալի չմնա՛նք...

ՀԵՂԻՆ.— Այ մարդ, ախր դա բանա՞, վոր դու ես անում. դրա
համար ժամանակին դու ինձ վոչինչ չես ասել. ադ-

ՅԵԳՈՐ.— Դրանով դու ի՞նչ ես ուզում ասել.
ՀԵՂԻՆ.— Յես ուզում եմ ասել, վոր յեթե աղջկադ ուզում ես
նշնես, առաջ նրան պտի մի բերան հարցնես, նրա
կամքը իմանաս և տեսնես ինքը ձեռնա ուզում.

ՅԵԳՈՐ.— Առանց հարցնելու ել յես արդեն իմանում ես, թե
նա ուզո՞ւմ ուզում.

ՀԵՂԻՆ.— Ումը վոր ինքը ուզումա, հենց նրան ել պտի
Յես ընենց գիտեմ, վոր Յեղիշը Ռստամ բեգիցը պա-

ՅԵԳՈՐ.— Ա՛ կնիկ, դու գգվել ես ի՞նչա. Յեղիշին յես
կամա՞. աշխարհիս յերեսին ել մարդ կտրվելա՞, գնամ
են քոսոտ դարբնի հետ բարեկամություն անե՞մ...

Նրա են կեղտոտ, սե յերեսին եմ կարճա, թե՛ նրա
են քեմմրոտ ու մրոտ ձեռքերին...

(Մանիշակը յերեսը դարձնում է դեպի ցանկապատը
յեկ լաց լինում)

ՀԵՂԻՆ.— Կարվի խաչաթղ... այ մարդ, յերեսին կամքին
դու ի՞նչի ես հակառակվում... կեղտոտ ու սե ձեռքե-
րը, քեմմրոտ ու մրոտ յերեսը մարդու սրտի հետ ի՞նչ
կապ սենի... Նրանք վոր իրար հավանում են, իրաբ
սիրում են՝ քեզ ի՞նչա ելել.

ՅԵԳՈՐ.— Ա՛ կնիկ, դու հասկանում ես ի՞նչ ես խոսում. Ռեա-
սամ բեգի նման պատվավոր ու պաշտոնի մարդուն
թողած, Բաղալանց Յեղիշին յես աղջիկ կտամ... հա-
ցի տեղ խոտ եմ ուտում, թե՛ գլխիս ձիա քացի տվել...
որվա հացի կարոտ փեշաքարի հետ գնամ բարեկա-
մություն անեմ՝ տեսնող-լսողը ի՞նչ կասի...

ՀԵՂԻՆ.— Յերեսես բախտավոր ըլի. նրա սրտի ուղածով ըլի,
նրանից զենը թող ճվ ինչ ուզումա՞ ասի... Ռստամ
բեգ չե, թեկուզ նրա տեղ Յեղիշն ըլի, սրանում ի՞նչ
կա վոր.

ՅԵԳՈՐ.— Բեզ համար վոչինչ չկա. արի ինձ ել մի հարցրու,
ե... ախր դու հասկանում ես, դու ճանաչում ես Բա-
ղալանց Յեղիշն ճվա՞ Մի մարդ, վոր իր ծնված որից
աչքա բաց արել, չաքուչ-գնդանից ավել ուրիշ բան
չի տեսել. մի մարդ, վոր տարեն տա՛ներկու ամիս
աղքատությունից ու չքավորությունից դուրս մի լավ
որ ու կյանք չի քաշել ու յես նրան աղջիկ տամ, վոր
առավոտվանից մինչև իրիկու աչքը ճամփի մնա, թե
ինչա իր մարդը դարբնոցում սաղ որը փուքսի ու
կրակի առաջ արուն-քրտինք պտի թափի ու հաղար
ու մի նեղությունով, չարչարանքով մի քանի կռակ
փող աշխատի ու բերի դրանով տուն պահի, կնիկ պահի,
յերեսես մեծացնի... Զե, չե, դուր բանա, ըզենց դա-
տարկ բաները իմ գլուխը չի մտնի... յես վոնց վոր

ասել եմ, ընենց ել կանեմ... վճոված ու վերջացած
բանա...

(Մանթեալը բարձր ձայնով օկաւում ե լաց լինել)

Հագար տարի ել վոր լաց ըլեա, միեւնույնա, իմ
վորոշումս չի փոխվելու. ասածս ասածա.

ՀԵՂԻՆ.— Այ մարդ.

ՅԵՂՈՐ.— Ձենդ կարի. ես տան մեծը թե յես եմ, յես ըսենց
եմ կամենում, իմ դեմ հակառակվելու դուք իրավունք
չունեք: Ռստամ բեգին յես խոսք եմ տվել, իմ խոս-
տումս ել պտի կատարեմ: Դուք վոր վոչինչ չեք հաս-
կանում, արեք են, ինչ վոր յես ձեզ հրամայում եմ...
(Իսուս ե գնում)

ՏԵՍԻԼ 5.

ՀԵՂԻՆԱՐ ՅԵՎ ՄԱՆԻՇԱԿ

ՀԵՂԻՆ.— Անիծվի խասյաթդ...

ՄԱՆԻՇ.— Ամեր, դուք ես ինչ կրակի մեջ եք գցում ինձ
գյուղով խփելիք ինձ միանգամից սպանելիք սրանի
լավ չէր... Ռստամ բեգը հիսուն տարեկանա. նրա մի
վտար արդեն գերեզմանումս, ինչ եք մտածում, վոր
դուք ինձ տալիս եք նրան. յես նրա հետ վոնց տա-
րեմ, յես նրան թնչ սրտով սիրեմ... նրա ձեռքին ի
սիրտը կսեանա, իմ որ ու կյանքը կխավարի... (Լա-
կ լինում)

ՀԵՂԻՆ.— Սե ըլեր են սհաթը, վոր նա ուսող չգար հորդ...

ՄԱՆԻՇ.— Ինչ ուզում եք արեք, յես չեմ գնա. թող կզգե-
վիդս կխեղզվեմ, նրա տունը յես վոտ չեմ գնի... Յե
կբարձրանամ են քարափներինքը կզգեմ տակը ին-
կապանեմ. յես կմեռնիմ... կյանքը անցրած, հիսու-

տարեկան պառավ մարդու հետ յես մի որ ել չեմ աղ-
բի... (Լաց ե լինում)

ՀԵՂԻՆ.— Ինձ վոր ասում ես, ախր յես թնչ անեմ. յես թնչ
հող տամ գլխիս...

ՄԱՆԻՇ.— Յեթե դուք չեք ուզում, վոր սրանից հետո յես ձեզ
մոտ մնամ, յեթե մի կտոր ցամաք հացը դուք
ինձ խնայում եք տալ, յես իմ կամքով կհեռանամ ես
տնից, կգնամ կնկնեմ փողոցները կկորչեմ և դուք իմ
յերեսը ել ուրիշ անգամ չեք տեսնի... (Լաց ե լինում)

ՀԵՂԻՆ.— Ա. բալամ, ինձ վոր ասում ես՝ ախր յես թնչ անեմ,
իմ ձեռքին ինչ իրավունք կա: Մի Աստու աչքից ըն-
կած հեր ունես, վոր տասը ինձ պեսներն ու քեզպես-
ները թեկուզ տարիներով նստեն լաց ըլեն՝ մեր ար-
տասունքները միեւնույնա, նրա քարացած սիրտը չի
փափկացնի... Ամեն մի բան ինչպես վոր ինքն ու-
զում ա, նա ընենց ել անում ա: Նրա կամքին հակա-
կել չենք կարողանում... Լաց մի ըլի. Ռստամ բեկը
քանի չի յեկել, յես գնամ նորից հորդ հետ մի քիչ
կակուզ խոսեմ, բալբի նրան համոզեմ... (գնում ե)

ՏԵՍԻԼ 6.

ՄԱՆԻՇԱԿ ՅԵՎ ՅԵՂԻՇ

Յեկիւր կազվե գոգնոցով, կոճերը կեւած, ձեռքերը կեղտոս, յերեսը
մրոս մեկում ե շապ կերպով:

ՅԵՂԻՇ.— Մանիշակ. ես ինչեր եմ լսում. դու իմ զրած նա-
մակին չպատասխանեցիր. յես ուրիշ բան կասկածեցի
և ել չկարողացա համբերել, վեր կացա ու ըսենց գոր-
ծը թողի ու յեկա... Մանիշակ, դու ինձ չես պատաս-
խանում. դու ինձ հետ չես խոսում...

Մանթեալը յերեսը ծածկած, ցանկապաճի վրա հեկված
լաց ե լինում)

Մանիշակ ջան, դու լաց ես լինում... յես Երդեն ամեն ինչ հասկանում եմ... դու չես համարձայնվում և քեզ ուզում են գոռով տան. թող տան տեսնեմ, ինչպես են տալիս...

ՄԱՆԻՇ. Յեղիշ ջան, մերոնք տանն են, հանկարծ կգաս, քեզ կտեսնեն՝ փիս բան կպատահի. գնա, քանի չեն գեկել.

ՅԵՂԻՇ. Վոչինչ չի պատահի, դու անհոգ կաց.

ՄԱՆԻՇ. Յեղիշ ջան, դու չգիտես, հերս առանց են ել քու վրա ես որ բարկացածա ու հմի հանկարծ գա ինձ քեզ հետ խոսելիս տեսնի, տեղն ու տեղը ինձ կլապանի...

ՅԵՂԻՇ. Մի վախի, յես նրան թույլ չեմ տա, վոր նա քու մի մազին գիպչի... ենքան նա քեզ վախեցրելա, վոր սիրտդ մորթված հավի պես թփթփումա... Յե, մեռած չեմ, վոր դու լաց ես ըլում:

ՄԱՆԻՇ. Յեղիշ ջան, խնդրում, աղաչում եմ գնա, հեռացի քանի չեն յեկել...

ՅԵՂԻՇ. Մանիշակ ջան, յես քեզ հետ խոսելիք ունեմ. քեզ մոտ յես շատ կարեւոր գործով եմ յեկել, քու կարծիքդ, քու վերջին խոսքը մինչև յես չիմանամ, յես ես տեղից հեռացողը չեմ... Յես քեզնից ուզում եյի հարչանել...

ՄԱՆԻՇ. Յեղիշ ջան, յես քեզ շատ եմ խնդրում, վոր դու ինձ հետ ես որ վոչինչ չխոսաս և վոչինչ չհարցնես... ինձ վոր ասելու ես, ինչ վոր հարցնելու ես, ձեր ֆիլմի յուլիզարի միջոցով գնա ապապրի. վա՛յ, հողը գլխիս հրեա մերոնք յեկան...

Տ Ե Ս Ի Լ 7.

ՆՈՒՅՆՔ. ՅԵԳՈՐ ՅԵՎ ՀԵՂԻՆԱՐ.

ՅԵԳՈՐ. Ես ի՞նչա նշակում... ի՞նչի համար ես յեկել... քեզ հրավիրել...

ՅԵՂԻՇ. Ինձ վոչ վոք չի հրավիրել. ձեզ մոտ յես շատ կարեւոր գործով եմ յեկել և ձեզ առանց մի նեղություն պատճառելու գործս վերջացնելուց հետո յես իմ կամքով նորից կհեռանամ...

ՅԵԳՈՐ. Եդ պատճառաբանությունները դենը դիր և ես բուպիս դուրս գնա, կորի իմ տնից. լակոտ... Քեզ հետ յես վոչ մի գործ չեմ ունեցել և չեմ ել ուզում ունենալ. փուչ կենդանի... դու ինչ իրավունքով ես մտել իմ տունը և եդպես համարձակ կերպով կանգնել և իմ աղջկա հետ խոսում:

ՅԵՂԻՇ. Կարծեմ նոր չի, վոր յես ձեր աղջկա հետ ծանոթանում եմ և սա առաջին անգամը չի, վոր յես նրա հետ համարձակ կերպով կանգնած խոսում եմ: Ամբողջ գյուղի և ձեզ համար գաղտնիք չե, վոր մենք միմիանց խոսք ենք տվել և վաղուց ա, վոր մենք իրար սիրում ենք:

ՅԵԳՈՐ. Ձեհդ կտրի, լակոտ, մյուս անգամ դու չհամարձակվես իմ ներկայությամբ եդ տեսակ խոսքեր ասելու: Իմ աղջիկը քեզ չի սիրել և չի յել կարող սիրել. զուր տեղը քու գլխից բաներ մի մոգոնի. դե, ել ի՞նչ ես կանգնել. դուրս գնալու համար յես համեցեք չպիտք ե անեմ. դե, հեռացի, դուրս գնա կորի իմ տնից, ել մյուս անգամ դու իմ տունը վոտ չդնես:

ՅԵՂԻՇ. Յես վատ նպատակով չեմ յեկել քո տունը:

ՅԵԳՈՐ. Ինձ չի հետաքրքրում քո գալու նպատակը, յես քեզ հրամայում եմ, վոր ես բուպիյիս դուրս գնաս, կորչես իմ տնից, թե չե մարդ կկանչեմ, շնքիդ տալով, իմ տնից քեզ գոռով դուրս կվոնդեն:

ՅԵՂԻՇ. Կանչիք տեսնեմ ովքեր են քու եդ մարդիկը, վոր պտի գան ինձ դոռով դուրս անեն:

Բնում եմ մտամ բեգի յերկու ծառաներ յերկու մեծ խոնջաներ արմ մրգերով յել ծաղիկեկով զարդարած. չորս կողմից վառած ումեր կայցրած, մեծում եմ յել սպասում: Մտամ բեգր մի փոքր ես ծանր ֆայլերով առն փառն մեծում ե,

«Ազատութեան ձեն ե գալիս

«Սափեաի հողից,

«Ընկեր Լենին ձեն ե տալիս

«Ռսի Լեն չոլից:

«—Վոտքի ելեք բանվոր, գեղան

«քչեք դաշնակին»

«Ու ձեն տվեք յեղբայրական

«Կարմիր բանակին:

ՍՀԱԿ.— Դու յերգ ես ասում, իսկ Մարիամ բաջին ընդ կանգնել աղոթում ա:

ՂԱԶԱՐ.— Յես իմ աղոթքն արի, նա ել իր աղոթքնա անում... հա, հա, հա...

ՄԱՐԻԱՄ.— Զան, ով Մայրամ աստվածածին. դու բարեխոս ըլես բոլոր անճարներին ու նեղվածներին...

(Շարունակ յեկեղեցու զանգերը ջալիս եճ

Իսկ Մարիամը ձեռքերը բարձրացրած աղոթում է յեկ յերեսը խաչակնում)

ՂԱԶԱՐ.— Եդ տերտերներն ու վարդապետներն իրանց ստեղծած հեքիաթներով ես մեր միամիտ խալխին վոր չխաբեյին, ով ա իմանում թե իրանք սոված մեռնեյին... Ընչի վրա ուզում եք, յեդ ձեզ հետ գրադ կգամ, վոր մեր Մարիամ բաջին իր եդ յերկար աղոթքից հետո իր բոխչաներում պահած հոգապահուստից մի յերկու կապեկ վերցրել տանում ա յեկեղեցում խաչհամբու գցի ու գա:

ՄԱՐԻԱՄ.— Ա տղա, դե բոլ ա, ինչ ես կպել եդ խեղճ տեղ տերները յախիցն ու ել պոկ չես գալի:

ՂԱԶԱՐ.— Այ նրանց խեղճ վիզը կոտրվի, վոր ձեզ պես միս միտ ժողովրդին չխաբեյին, ձեզնից խլած խաչհամբու յուրներով իրանց փորը չտողացնեյին... Մարիամ բաջի, յես քեզ գրուստ եմ ասում, ես մեր խալխը խեղ բանացնի ու մի շարաթ ժամ չգնա, թե եդ սրբաստ տերտերներն ու վարդապետները իրանց փարաջանը

ըը դեն չչարտեն ու գնան իրանց համար չարչի խըրդասի դյուքան ասու, մեղա ասու...

ՄԱՐԻԱՄ.— Ուրեմն քու ասելով յեկեղեցին չարչի խրդասի դուքան ա... Մեղա ասու, մեղա ասու...

ՂԱԶԱՐ.— Զարչի խրդասու դյուքանից ել բեթար տեղ ա ձեր եդ սրբերի տները: Զարչի խրդասին մեր ժողովրդին ենքան չի խաբում, ինչքան եդ անխնամ խաչերն ու սրբերն են խաբում ու թալանում, մի յերկու կոպեկ վոր տալիս ես, չարչի խրդասու դյուքանից, ջհանդադամը, թանգ ա, եթան ա, ելի մի բան ձեռք ես բերում, մի բան առնում ես: Իսկ եդ քանդված յեկեղեցիներն ու վանքերը, թեկուզ բեռներով վոսկի տարածա միլենույնն ա մի կապեկի բան չես ստանա: Ժողովրդին խաբող ու թալանող ստախոս տերտերներն ու վարդապետները խալխի աչքը հող ու մոխիր կփչեն ու դարտակ ձեռքով ճամբու կղեն:

ՄԱՐԻԱՄ.— Ա տղա, ախր նրանք ի՞նչ ունեն, վոր մեզ ի՞նչ տան:

ՂԱԶԱՐ.— Դե վոր չունեն, բա ել ուր են խալխին խաբում: Ժողովուրդը թե վոր իմանա, եդ յեկեղեցիներն ու վանքերն իրանց վոչինչ չեն տալու, դալաթ կանեն ու վոտը ներս չեն դնի: Նրանք կտեսնեն, վոր եդ խաչերն ու սրբերը ուժ ու գորությունից ընկած անպետք բաներ են նրանց յերեսին ել մտիկ չեն տա: Նրանցից ել յերեք ոգնություն ու փրկություն չեն սպասի:

ՍՀԱԿ.— Տերտերներն ու վարդապետները, ախպեր, մեղավոր չեն. մեր ախմախ ժողովուրդնա մեղավոր: Բա նրանք վոր ախմախ չլինեն եսքան տարի քու են, չեն տեսնում, վոր եդ խաչերն ու սրբերն իրանց դուռը գնացող, իրանցից բան խնդրողներին վոչինչ չեն տալիս:

ՂԱԶԱՐ.— Եդ խելոք խաչերն ու սրբերը ժողովրդից մենակ

առնելն են իմանում, տալու մասին նրանք սկի չեն ել մտածում...

ՄԱՐԻԱՄ.— Մեկն ինձ հարցնող ըլի, քեզ մոտ ինչի յեմ կանդնել. քեզնից լավ բան հո չեմ լսելու. մերդ սուտ չի ասում, վոր դու հերետիկոս ես դառել. ասոված չես ճանաչում...

ՂԱԶԱՐ.— Յես մեղավոր չեմ, այ Մարիամ բաջի, Յեղիշն ու մեղավոր. յես ասոված ապաշտ, յեկեղեցասեր մարդ եյի. սա ինձ խելքից հանեց. դիմ սրա մեղավորությունն ա...

ՄԱՐԻԱՄ.— Պակաս պտուղն ել դա չի. Դուք յերեքով ել մեկդ մեկուց վարակվել եք... մեկդ միուսից բեթար գժեք եք... ձեզ հետ գլուխ դնել խոսալը չարժի...

(գնում է)

Տ Ե Ս Ի Լ 2.

ԵՂԻՇ. ՍՀԱԿ և ՂԱԶԱՐ

ՂԱԶԱՐ.— Գնա, այ Մարիամ բաջի, գնա, թե չե քեզ ել կվարակենք. մենք վարակվել ենք պրծել... արա, Յեղիշ, քեզ ինչա պատահել. ինչի չես խոսում. եսոր քու պրուծիներդ կասես բոշացելա: Քու թհար-թհուրիցդ յերեւումա, վոր քեզ ինչ վոր բանա պատահել և դու մեզնից ծածկում ես:

ՍՀԱԿ.— Ուր վոր եր դուրս գնաց յեկավ, սրա քեֆը ըսենց խառնված եր:

ՂԱԶԱՐ.— Ախր բանը ինչո՞ւմա, մեզ ել ասա, հասկացրու: հետո քիթ ու՞մութդ ըդենց քաշ արա.

(Յեղիթ լուռ է)

Արա, տնաքանդ, ջվալի ըռեկն չեն պատռում. քեզ բան եմ հարցնում, ջուղար տուր: Ինչ ես նորահարսի

նման լալկիլ ու պապանձվել...

ՅԵՂԻՇ.— Զիվալխանենց Յեգորի աղջկան նշում եմ...

ՂԱԶԱՐ.— Ըդենց ասա ե. հմի գլխի ընկա, թե բանը ինչումա: Դու ինձ եմ ասա, հաստատ իմացել եմ. բալքի հենց սուտա: Բալքի աղջկա տերը դասըդի ըդենց ձենա գրցում, վոր իր աղջկա համար մուշտարի չաղացնի:

ՅԵՂԻՇ.— Ինչ ես գլխիցդ շաշ-շաշ դուրս տալի... մասխարութենի ժամանակ ես գտել... իմ սրտին ել մտիկ եմ... դանակ խփեն արուն չի դուրս գա...

ՍՀԱԿ.— Չե, սա լուրջ բանա յերեւում...

ՂԱԶԱՐ.— Դու եմ ասա, իմ վրա եմ նշում. եդ ուզող շան տղեն ճվա.

ՅԵՂԻՇ.— Ռստամ բեգնա. ուրիշ ել ճվ կհամարձակվի...

ՂԱԶԱՐ.— Արա, նա իմ հորս յաշին մարդա, եդ տնաքանդը ինչա մտածում, վոր եմ ջահել աղջկան ուզումա. կամ թե չե Զիվալխանենց Յեգորը դրուստ վոր գժվել հո չի, գեղում մարդը գլխին կտրվելմ, վոր եդ ջահել, ազապ աղջան վորքեարի մարդուա տալի.

ՅԵՂԻՇ.— Դու փող ասա, վորքեարին ու ազապը ճվա հարցընում... Ռստամ բեգի կարողությունը շատերի աչքնա քոռացրել. նրա կամքին հակառակվելը չե թե մենակ Զիվալխանենց Յեգորը, մեր գեղումը մեկն ելա չի համարձակվի... Մենակ մենք ենք, վոր թեկուղ արդար ել ինչենք, գլխներիս կտան ու կլեցնեն:

ՂԱԶԱՐ.— Յես կխոսամ, տեսնեմ ճվա ինձ լեցնում: Հրեա գնում են Ռստամ բեգի գլխումը տամ, հարսնացուն ձեռքիցը խլեմ...

ՅԵՂԻՇ.— Ռստամ բեգը հարստության տեր, գյուղի պաշտոնի, աղա մարդա, նրա գլխին տալը ենքան ել դու հեշա բան չգիտենաս:

ՂԱԶԱՐ.— Դյուղի պաշտոնի չե, թեկուղ գյուղի թագավորը ըլի, նրանից յես չեմ վախենում... հրեա գնում եմ նրա կուշտը...

ՍՀԱԿ.— Յես ել եմ գալի...

նը կմտնեմ ու նրա ոխտը գլուխն ել միանգամից կէտամ կջարդեմ. Դասխոշ, Ռատամբեկ, դասխոշ մենք հրեսի գալիս ենք քու վային նստենք: Դե ընկեք առաջ. շագճ մարշ...

(յերեմով գնում են)

Յ Ե Ս Ի Լ 3

ԲԱԴԱԼ ՅԵՎ ՄԱՐԻԱՄ

Քեմը կամաց-կամաց մթնում է

ԲԱԴԱԼ.— Ա կնիկ, անգաջիդ բուրդը հանիր, յես քեզ ինչ վոր ասում եմ, դու ինձ լավ հասկացիր: Մինչև վոր աղջկա մտքումը չլսեիր նշանդրեքը ըտենց շուտ գլուխ չեր գա:

ՄԱՐԻԱՄ.— Նրա միսը քրքրվի, նրա աբուռը կտրվի, մտքումը ըտենց բան վոր ունեցելա, ել ինչի եր գուր տեղը խեղճ յերեմիս մինչև որս խաբում, նրան խելքի հանում...

ԲԱԴԱԼ.— Տղիտ ինչ վոր անեն, հախնա. յես նրան քանի անգամ ասի, եդ աղջկանից ձեռ քաշի. նրան ուզել մտկիցդ հանիր, ինձ անգաջ չարեց, ասածս նրա բեյ յինը չմտավ... Թող հմի քիթը քսի քարերին խելք հավաքի գլուխը... մեծի խոսք չլսողը վոտը քարին կտա...

ՄԱՐԻԱՄ.— Վոր ասել ես, նա քեզ լսած պտի ըլեր: Դե վոր չլարել հմի դրա համար խոսելն ել ավելորդա... հմի հարկավորա վերջին անգամ գնալ նրա հոր հետ խոսալ.

ԲԱԴԱԼ.— Յես քեզ բան եմ ասում, ելի դու կանգնում ես քու եղն ես քշում: Ջիլավխանենց Յեգորը Ռատամբեկին թողած քեզ աղջիկ կամ. նրա լիքը տունը, նրա

հարուստ ոջախը թողած քեզ հետ բարեկամություն կանխ... քեզ եմ հարցնում, ախր դա ըլելու բանա... Ջիլավխանենց Յեգորը խոտա ուտում, թե գլխին խելք չունի:

ՄԱՐԻԱՄ.— Ըտենցա ա մարդ, ըտենցա, դու դրուստ ես ասում...

ԲԱԴԱԼ.— Մարդ իր յորդանի գորա վոտ կմեկնի. Ջիլավխանենց Յեգորը մեր թայ մարդ չի. նրա հետ բարեկամություն անել մենք չենք կարող... յես ընենց ոջաղի հետ բարեկամություն կանեմ, ընենց մարդու աղջիկ կուզեմ, վոր նրանց տուն մտած վախտը ամենքը իրենց նստած տեղերիցը վեր կենան վոտքի կանգնեն ու ինձ գլուխ տան... Յես ըտենց մարդկանց հետ բարեկամություն կհաստատեմ, վոր նրանք ինձնով ուրախանան, յես նրանցով... Խնչ եմ անում Ջիլավխանենց Յեգորի աղջիկը. յես ընենց մի համեսա, խոնարհ հարս կբերեմ, վոր ամեն առավոտ քնից վեր կենալուն պես, ձեռքիս ջուր ածի, իրիկնեքը ջուր տաքացնի վոտբա լվանա, ճղված շորերս կարի ու կարկատի... կով կթի, մածուն մերի, բուրդ գդի, թել մանի, գուլպա գործի...

ՄԱՐԻԱՄ.— Ըտենցա ամարդ, ըտենցա. դու դրուստ ես ասում... դե յես մտածում եմ, ընենց անենք, քիչ ել յերեմիս սրտովը ըլի...

Յ Ե Ս Ի Լ 4

ԴԻՈՒԼԻԶ.— Ա մեր, ինչ եղար, մեր ֆուցիկը Մինչկել հմի ժամը տասն անգամ արձակված-պրծած կլներ. քու խառնաթնա ժամից մինչև տուն գալը ճամփին քառասուն տեղ կկանգնես սրա-նրա հետ սհաթներով ծանր ու բարակ մասլահաթ կանես...

ՄԱՐԻԱՄ.— Ախի ինչու պատահել, ինչ ես շիտթվիլ. առտնց ես

եկ տեսնում ես սիրաս շուռա եկել, դու ել մի կոնիցն
ես շուռ բերում: Դե ասա, ել մի լալկի, ասա տեսնեմ
ինչա պատահել:

ԳՅՈՒԼԻԶ — Կովը նախրիցը տուն չի յեկել:

ՄԱՐԻԱՄ — Վայ, հողը գլխիս. ախչի բա ել ուր ես կանգնել.
գնա հարևաններիցը հարցրու. նրանց կովերի հետ մը
տած կլինի գոմը:

ԲԱԴԱԼ — Թե վոր ընդի չի ըլիլ, յես ձեզ հետ են վախտը կը
խոսեմ: (յերեմով գնում են)

Տ Ե Ս Ի Լ 5

ՅԵՂԻՇ, ՂԱԶԱՐ ՅԵՎ ՍԱՀԱԿ.

Ղազարն ու Սոհակը մտքու փափախները գլխներին,
յերկար չուխաներ հագած, խանչալները կապած, բա-
լուղը գլխներովը փառած. այսպես ծպօլած կերպով Յե-
ղիթի հետ մեկում են բակը:

ՅԵՂԻՇ — Յես վախենում եմ մեզ տեսող ըլեր:

ՍԱՀԱԿ — Մութն ընկելա, ամեն մարդ քաշվելա իր տունը քու-
չում ել հվա մնացել, վոր մեզ ով տեսնի:

ՂԱԶԱՐ — Ֆորմներս ըսենց փոխած թեկուզ տեսնեն ել չեն
ճանաչի: Դրանք դարտակ բաներա, լսիր դու ինձ են
ասա Մանիշակին տեսնա, նրան հասկացրիր բանն
ինչուսմա:

ՅԵՂԻՇ — Նրան ամեն ինչ տեսել եմ. մի կես սհաթ հետո նա
դուրսա գալու բախչի դռան առաջ ձեզ սպասի: Լսիր
իսկ յեթե բանա, նա եղ ժամանակին տնից դուրս ե-
կած չլի, բախչի դռանը մոտենաա թե չե, յերեք ան-
գամ կը շվվացնես նա եղ ձենը լսելուն պես են ըո-
պեյին դուրս կգա, իսկ նրանից հետո...

ՂԱԶԱՐ — Իսկ նրանից հետո հարկավոր չի վոր դու մեզ ասես:

ՍԱՀԱԿ — Սըսս, մարդա գալի կուացք չափարի տակ:

(քոյօր կուանում են)

Տ Ե Ս Ի Լ 6.

Գլխը հարքած փողոցով գալիս յերգելով անցնում ե:

«Դիլիջան ֆայտոն դանիտ կանեմ,

«Յար յարո ջան, քեզի մեր տուն տանեմ.

«Յանա յանա ես ել բախտի բան ա...

«Ալ բլուզդ յես եմ, շալ բլուզդ յես եմ,

«Մարոյի կարած բլուզդ յես եմ...

(յերգելով գնում ե)

ՍԱՀԱԿ — Վեր կացեք, նա գնաց.

ՂԱԶԱՐ — Դե. ել սպասելու վախտը չի. գնանք, թե չե հմի-
եկ ուրիշ մարդ կգա...

ՅԵՂԻՇ — Գնանք...

(յերեմով գնում են)

Տ Ե Ս Ի Լ 7.

ԲԱԴԱԼ, ՄԱՐԻԱՄ ՅԵՎ ԳՅՈՒԼԻԶԱՐ

ԲԱԴԱԼ — Կոտորվի ձեզ պես բաշարմազ խալիւր: Մի կով պա-
հելու յեկ վոր չնորհք չունեք ել հըր եք ախարհիս
յերեսին սպրռում, ել ինչի՞ եք դուր տեղը հաց քոռացը-
նում... քոռանաք դուք, հրես քանի սհաթա նախիրը
եկել ա, դուք նոր եք իմանում, վոր ձեր կովը չկա:
Տեհաք, վոր կովը վախտին չեկավ, ինձ յեկեք իմաց-
արեք. թողել եք կես գլխու դառել դուք նոր եք ո-
սում. ես մթնովը յես հմի հըր գնամ...

(դուրս ե գնում)

Տ Ե Ս Ի Լ 8.

ԾԱՐԻԱՄ ՅԵՎ ԳՅՈՒԼԻԶԱՐ

ԾԱՐԻԱՄ.— Հերդ սուտ չի ասում. մարդ իր գոծին ոյաղ պալ
լլի. Զարդված—բեզարած եկավ նորից գնաց ընկա
չոլերը: Յերանի իմ վոտքս կոտորվելը յես եսոր ժա
չեյի գնացել: Ժամն ել գլխիս հարամ ելավ, աղոթքն ել
(լսվում ե աղմուկ, իրաբանցում)

ԳՅՈՒԼԻԶ.— Ա՛ մեր, ես ինչ դալմաղալա, ես ինչ ձեն ու ձուռնա
ԶԱՅՆԵՐ.— Տարան. տարան վրա տվին տարան...

ԾԱՐԻԱՄ.— Վա՛յ հողը գլխիս, վրա յեն տվել մեր կովը գարեկ
յես հորդ ինչ ջուղար եմ տուլու. Թարսի նման Յեղիդ
եկ տանը չի:

ԳՅՈՒԼԻԶ.— Կանց, ա՛ մեր, սա կովի դալմաղալ չի. մեր կով
խաթրու գեղն ըսենց իրար գլխով չեր ընկնի... յեկե
ղեցու գանգերն ել տալիս են, ռվա իմանում ինչ բան
պատահել:

ԶԱՅՆԵՐ.— Տարան. տարան. յեկան վրա տվին տարան:
(աղմուկ, իրաբանցում)

Տ Ե Ս Ի Լ 9.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՅԵՂԻՇ

ԳՅՈՒԼԻԶ.— Հրեսի Յեղիչն եկավ.

ՅԵՂԻՇ.— Ի՞նչ եք կանգնել ես տեղ. գնացեք տուն: Լսի՛ր,
մեր, յեթե տուն գան և ինձ հարցնեն, կասե
հիվանդա և սաղ որը տնից դուրս չի յեկել...
(գնում ե ներս)

ԾԱՐԻԱՄ.— Հողը գլխիս, սրան անպատճառ մի բան պատահեկա

ԳՅՈՒԼԻԶ.— Ել ինչ ես կանգնել ա՛ մեր. ախր ասեց վոր ես տեղ
միք կանգնի: (գնում ե)

ԾԱՐԻԱՄ.— Գնանք... ո՞վ Մարիամ Աստվածածին, դու իմ յերե
խին նահախ խաթից ազատես:

(ձեռքեր բարձրացրած աղոթելով ներս ե գնում)
ամբողջ գյուղի ժողովուրդը զինված: Կան այնպիսիքե
րը, վոր զենք չունենալու պատճառով վերցրել են ռա
փուր, խաբանդագ, չոմախ, ճրագ, վառված ֆանաբներ
յեկ լայն այտպես աղմուկով հավաքվում են փողոց,

Տ Ե Ս Ի Լ 10.

ԲՅՈՒՎԱ, ԳԶԻՐ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՑԻՆԵՐ

ԲՅՈՒՎԱ.— Նրանք շատ հեռուները գնացած չեն ըլի. քիչ վոր
չասպանդ ժաժ գաք նրանց յեղնա կհասնեք, դեհ, եր
միք կանգնի, ամենքդ մի կունի վրա գնացեք, կասկա
ծելի տեղրանք ման եկեք. ամեն ծակ ու ծուկ մտիկ
տվեք. մուղայեթ կացեք. աչքից վոչինչ բաց չթողնաք.
դե, գնացեք ել միք ուշանալ...

ԳԶԻՐ.— Բյոխվա ջան, դու արխային կաց. մենք նրան վոնց
վոր ըլի կճարենք, կբերենք. ա խալիս ել ինչ եք
կանգնել, ֆանարավորները թող ընկնեն առաջ:
(գզիրը յեկ գյուղացիները գնում են)

Տ Ե Ս Ի Լ 11.

ԲՅՈՒՎԱ, ՏԻՐԱՑՈՒ ՅԵՎ ԱՂՍԱԿԱԼ

ՏԻՐԱՑ.— Հրեսի, Բյոխվան ել ստիա. յես ասում իմ թող
նա յեկ իմանա...

ՔՅՈՆՎԱ.— Ի՞նչ կա, ի՞նչա պատահել, խոսքը ի՞նչի մասին ա:
ՏԻՐԱՅ.— Ել ուրիշ ի՞նչի մասին պատի ըլի, մեր գեղումն ըսեն
 բան շատ ժամանակ չեր պատահել: Են հին, մոռա
 ված սովորութիւնը ելի նորից սկսվումա, հարկավոր
 դրա առաջն առնել, եղ խայտառակութիւններին վեր
 տալ: Դա անտանելի բանա:

ԱՂՍԱԽԿ.— Մեր Տիրացուն դրուստա ասում. գեղի քոխվան և
 որենքը քու ձեռինա, դու պատի խիստ միջոցներ գո
 դնես, վոր մեր գեղում ուրիշ անգամ ըսենց բան
 չլի, թե չե մեր ջահիլ-ջհուլները ըսենց թեհով կփչ
 նան: Դրա համար հարկավորա մտածել:

ՔՅՈՆՎԱ.— Յես զարմանում եմ ձեզ վրա, վոր դուք ըսենց մ
 ամիտ-միամիտ խոսումեք: Դուք գիտեք, վոր մեր գ
 ղերում աղջիկ փախցնելը աթաղան-բարաղան քնաց
 սովորութիւնա: Դա վոնչ վերջացելա, վոնչ ել նոր
 սկսվում: Դրան վերջ տալը, յես կարծում եմ, վոր
 իրավունքների սահմանից դուրս բանա. ինձ թվում
 վոր եղ խայտառակութիւնը, վոնց վոր դուք եք
 սում, յեկեղեցական որենքներիցն ա դուրս գալիս. դ
 րա առաջն ալիլի շուտ տերտերներն ու տիրացուն
 րը պտի առնեն, չունքի վոր դուք ձեր յեկեղեցակ
 որենքներով ու ժողովրդի ընդունված սովորութիւ
 ներով ու ծեսերով պատկաւոյների առաջ ընենց դժ
 րութիւններ եք ստեղծում, վոր կնգա տեր դառնա
 համար շատ մարդ ստիպվածա ըլում գնալ զոռով ա
 ջիկ փախցնել:

ԱՂՍԱԽԿ.— Յես իմ աստոծը, Քյոխվան շատ տեղին ա ասու
 Մեզնում ընդունված սովորութիւն ա, աղջիկ ու տ
 թե վոր իրար սիրում ու իրար հավանում են, ուզ
 վախտն ել, թե վոր նրանց ծնողները հակառակվ
 են ու չեն տալի, եղ դեպքում պարզ բանա, վոր ն
 րանք աղջկան զոռով պտի փախցնեն:

ՏԻՐԱՅ.— Եղ հաշվով Զիլավխաննց Յեզորի աղջկան փախց
 նողն ու պտի ըլի:

ՔՅՈՆՎԱ.— Ով վորա, նրանց տուն ու տեղին վալաղ դքմինա:
ԱՂՍԱԽԿ.— Ասում են վոր քիչ առաջ նրանց բախչի դռանը բաշ
 լուղավոր, խանչալը կապած, մորթի փափախները
 գլխներին յերկու թուրքեր են յերեացել:

ՏԻՐԱՅ.— Սուտ բան ա. թուրքն եղքան տեղը չեր համար
 ձակվի և սիրտ չեր անի գա հաշի գեղիցը աղջիկ
 փախցնի ու տանի:

ՔՅՈՆՎԱ.— Դուք ի՞նչ գիտեք, վոր եղ թուրքի շորով յեկողները
 մեր գեղի տղերքը չեն: Նրանք դատղի իրանց հա
 գուստը վոխել են, վոր տեսնողը նրանց չճանաչի:

ԱՂՍԱԽԿ.— Քյոխվան դրուստ ա ասում: Իմ կարծիքս Բաղա
 լանց Յեղիչի վրաա գնում: Չունքի են առաջներում
 նա նրանց առաջարկութիւն ա արել, նրանք նրան
 մերժել են:

ՔՅՈՆՎԱ.— Դե վոր ընտենցա, հախնա, թող հմի ճուտը կոր
 ցրած թխցկանի նման ընկնեն քամակիցը յանա-յա
 նա ման գան...

ՏԻՐԱՅ.— Հասած աղջիկը ջահել տղի յերես վոր տեսավ, պրծավ.
 ել նրան պահելը դժվարա: Աղջիկ թալան, նավթի
 ու կրակի որինակի բանա, նրանց յերկուսին վոր
 իրար մոտեցնես թե չե պաժառ կնկնեն ու կրակի պես
 կվառվեն...

ԱՂՍԱԽԿ.— Տիրացուն դրուստա ասում...

ՏԻՐԱՅ.— Զիլավխաննց Եզորի աղջիկը հոր Բաղալանց Յե
 ղիչին ա տեսնում, նրան ա սիրում. եզուց մի ուրի
 շին կտեսնի ուրիշին կսիրի. գեղի որենքն ընենց ա
 վոր հասած աղջկան տնից դուրս չպիտի թողնեն: Նը
 րանք մինչև իրանց մարդու գնալն ուրիշ տղամար
 յերես չպիտի տեսնան: Ծնողներն ինձ վոր լսեն իրանց
 չափահաս աղջկերանցը պտի գցեն տուն, դռները վրեն
 պինդ կողպեն ու ամանաթի պես պահեն. հենց վոր
 ազգողը դուրս եկավ թե չե, կոնիցը բռնեն ու իրանց
 տան թող տանի: (գնում ե)

ԱՂՍԱԽԿ.— Էտենց վոր անեին, ես բանն ըսկի չեր պատա

հիւ. Զե, մեր տիրացուն խելքը գլխին մարդաւ:
ՔՅՈՒՎԱ.— Թող ի սեր աստծո. խելքը գլխին մարդը եսքան
 տարի առանց կնիկ չեր Թաւ. Խելքը գլխին մարդը
 Ռասամ բեգնա, վոր առանց կնիկ երկու ուր չդիմա-
 ցաւ: Տնաքանդը յերկու կնգա գլուխ կերելա, վրա յե-
 րեքն ել ուզումաւ: Եւ տղի քյոփազը վորտեղ մի սի-
 բուն աղջիկ ա տեսնում, գնում նրա յախիցն ա բըռ-
 նում:

ԱՂՍԱԽԿ.— Խոստովանք ըլի, Ռասամ բեգն իր բերանի լազգա-
 թը իմանումաւ: Նա իր համար ես անգամ լավ փա-
 փուկ թիքա եր ճարել, համա չթողին թե վայելի:
 Գլխումը տվին խելքի ձեռքը խելքին տարան:

ՔՅՈՒՎԱ.— Աչքն ել հանեցին: Յեքա մարդա չի ամաչում ա-
 զապ աղջկերանց քամակիցն ա ընկել: Եւ աղջկանից
 մեծ թռուներ ունի. բա նա գետինը չի մտնում, տես-
 նող-լսողը թնչ կասի:

ԱՂՍԱԽԿ.— Դու ես ասա, պառաւած ձին դարի չի ուտում:

ՔՅՈՒՎԱ.— Ուտումա, համա կերածը չի մտնում...
 (յերկուսով ծիծաղում են)

Տ Ե Ս Ի Լ 12.

ՆՈՒՅՆՔ ՀԵՂԻՆԱՐ

ՀԵՂԻՆ.— Գյոխվա ջան, վերև աստված ներքև դու, յերեխիս
 խելքին տարան, մի իլաջ, մի ճար արա:

ՔՅՈՒՎԱ.— Տանելուց հետո ել յես թնչ կարամ անի. հմի ճվա
 իմանում նրան հըր տարան: Վհը ձորերում թաքցրին
 վհը քարափներում պահեցին... Սատանա չեմ, վոր
 տեղն իմանամ: Նրանց քամակից յես մարդ եմ ղրկել:
 Գան տեսնեք թնչ խաբար են բերում...

ԱՂՍԱԽԿ.— Հրեսի նրանք գալիս են:

(գնացած ժողովրդի մի մասն աղմուկով հեռ են գալի)

Տ Ե Ս Ի Լ 13.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՅԻՆԵՐ

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Գյոխվա ջան չգտանք:

Բ. ԳՅՈՒՂ.— Ել տեղ չթողանք, ման եկանք.

ԲՈՂՈՐԸ.— Նրանց իզն ու թողը չկա: Գնալներս գուր ելավ:
ՀԵՂԻՆ.— Հողը գլխիս յերեխիս կորավ...

(լաց ե լինում)

ՔՅՈՒՎԱ.— Ման գալը, կարծում եմ, վոր սրանից ավել չի լի-
 նի: Կաց գզերն ել գա տեսանք: Գուշում կանգնել
 լաց ըլին ավելորդա. ավելի լավա գնանք տուն, մի-
 չե առավոտ վոնց վոր ըլի խաբարը մի տեղից դուրս
 կգա:

ԱՂՍԱԽԿ.— Լավա ասում գնա տուն:

ՀԵՂԻՆ.— Յերեխիս կորցնելուց հետո գնամ տուն ինչ անեմ:
 (լաց ե լինում)

ՔՅՈՒՎԱ.— Մի աղջկա խաթրու գլուխներդ հո չպիտի սպանեք.
 ուր վոր տարած ըլին, կը գա: Զուր տեղը թնչ եք
 վոտ ու ձեռ ընկել... Եդ տանող ջան տղեն բալքի
 հենց Ռասամ բեգիցն ել լավ մարդա... Ընենց սուգ ու
 շիվան եք բարձրացրել, կասես աշխարհը գլխներիդ
 քանդվելա:

(աղսախկալի հեռ գնում ե)

ՀԵՂԻՆ.— Յերեխիս կորցնելուց հետո աշխարհն ելա գլխիս
 քանդվել տունս ել ու տեղս ել:
 (լաց լինելով գնում ե)

Տ Ե Ս Ի Լ 14.

ՌՍՏԱՄ, ՅԵԳՈՐ ՅԵՎ ՀԵՏՈ ՅԵՂԻՇ

ՍՏԱՄ.— Վոր հազար տարի ֆնա, յես չեմ հավատա: Ըդենց

դատարկ մարդկանց խոսքերը իմ գլուխը չի մտնի...
(Յեպիթը իրենց սնկից դուրս ելնալիս. կամաց-կամաց մտնելով ցամակապատին ու նրանց խոսակցությունը լսում)

ՅԵԳՈՐ.— Ռստամ բեգ, դու ընենց խոսում ես, կարծես մենք առաջուց գիտեյինք, վոր ըդենց փորձանքա գալուքս...

ՌՍՍԱՄ.— Յես ասում եմ, վոր աղջիկդ իր հոժար կամքովս գնացել.

ՅԵԳՈՐ.— Իմ աղջիկը եղ բանը անողը չի: Խաչը թե իմանա՞նք, նրա զորությունը յես իմանում եմ: Քու մեղադրանքը յես ասում եմ, վոր անտեղիք. իմ աղջիկը ենթան տեղը գժվել չի, վոր հայ մարդուն թողած, թուրքի հետ գլուխ վերցնի ու գնա.

ՌՍՍԱՄ.— Դրանով դու քու աղջկադ կեղտոտ արարմունքն ես ուզում արգարացնել, թե ինձ ես հիմարի տեղ գնում. յես քեզ ասում եմ, վոր քու աղջկա փախցնողը թուրքի չի, հասկացիր...

ՅԵԳՈՐ.— Յեթե թուրք չի, բա ուրիշ ո՞վա.

ՌՍՍԱՄ.— Դու ինձնից լավ ես իմանում, թե ո՞վա.

ՅԵԳՈՐ.— Միթամ նա ըլի՞... յես չեմ հավատում...

ՅԵՂԻՇ.— Ջիլավխանենց Յեգոր, ինչի յես հակառակվում. Ռստամ բեգը սուտ խոսող մարդ չի: Նա մեր գեղի պատվավոր պաշտանի իշխաննա: Իր բնավորությամբ նա ամենաօրինակելի մարդնա. նա ինչ վոր ասումա՞՛ ճիշտա ասում: Նրա ասածներին չհավատալու դու իրավունք չունես: Ենա եղ մարդը ասումա, վոր փախցնողը յես չեմ. ե վոր ձեր Մանիշակը մեր տաննա, ել զուրկտեղ ինչ եք նրան ուրիշ տեղ ման գալի. մտեք մեր տուն ձեր աղջկան վերցրեք տարեք... թող ձեր նորափեսա սիրտը չկտորվի...

(Լսվում է աղմուկ: Գլխիք յեվ գնացած գյուղացիներ մի մասը մտնում են իրենց գեներոլ ու լապսերներով

Տ Ե Ս Ի Լ 15.

ՆՈՒՅՆՔ. ԳՋԻՐ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՅԻՆԵՐ.

ՋԻԼԱՎԽԱՆԵՆԿ ՅԵԳՈՐԻ աղջկան գնացինք գտանք բերինք. թող աղջկա տերը դուրս գա՛ մշալուղ տա... (աղմուկ)

ՅԵԳՈՐ.— Ես ի՞նչ եմ ասում.

ՌՍՍԱՄ.— Անգաջներդ բաց, լսիր թե ի՞նչ եմ ասում...

ԳՋԻՐ.— Ջիլավխանենց Յեգոր, մուշտուղս տուր, աղջկադ գտանք բերինք.

ՅԵԳՈՐ.— Վճիռ տեղից գտաք. վճիռ տեղից բերիք.

ԳՋԻՐ.— Ծգնավորի քարի տակ վոտն ու ձեռը կապած գցած եր. գնացինք վերցրինք հեռներս բերինք:

ՌՍՍԱՄ.— Կոց. բա չիմացաք տանողն ո՞վա ըլի.

ՋԻԼԱՎԽԱՆԵՆԿ.— Ով վորա, մինչև ընտի տարելա ու ընտիան նրան թողելա ու ինքը փախել...

ՌՍՍԱՄ.— Բա դուք Մանիշակին իրան չհարցրի՞ք, ինքը ի՞նչա ասում.

ԳՋԻՐ.— Ինքը վոչինչ չի ասում: Վախութենից նրա լեզուն կապվելա. ինչքան խոսացրինք՝ ջուղար չափեց, վերցրինք տարանք տուն. դեռ ուշքի չի յեկել—հենց ընենց մեռելի պես ընկածա...

ՅԵԳՈՐ.— Եղ ամեն բանը հեշտա. դուք ինձ եմ տաք. յերեխեն հո չի վախեցել. նրան հո չեն ֆեսսել...

ԳՋԻՐ.— Դրուտոն ասած, նրան ֆեսսելը խաբար չեմ համա...

ՅԵԳՈՐ.— Համա ի՞նչ...

ՌՍՍԱՄ.— Ասա, մի վախի.

ԳՋԻՐ.— Ամոթ չլին տեսիլը, տակի մի փարա շորերը վրիցը հանել եյին...

ՅԵԳՈՐ.— Հհ... հհ...

ՌՍՍԱՄ.— Հը՞մ... ասումես հանել եյին...

ԳՋԻՐ.— Հրամանքես, հանել եյին.

ՌՍՏԱՄ. Դու քո աչքովը տեսա՞ր, թե հենց ընենց ասում են, հը՞, աչքերդ կհանեմ կաշիդ կմաշկեմ, թե վոր դրուստ չես ասել... (բռնում և կոկորդիցը սխմում)

ԳՋԻՐ. Դե վոր տեսած չլեմ հո չեմ ասի, ել ինչի՞՞ յես բողազիցս խեղդում. (ազաթվում և նրա ձեռքից) ա խալի մենք մեր գործը վերջացրինք:

ԲՈՂՈՐԸ. Մենք մեր պարտականությունը կատարեցինք. գը՞նանք, գնանք...

ՅԵԳՈՐ. Գնացեք. եզուց կգաք. հմի գլուխս քիչ խառնա: (գլուխը ցնցիկները գնում են)

Ց Ե Ս Ի Լ 16

ՌՍՏԱՄ, ՅԵԳՈՐ, ՅԵՂԻԾ ՅԵՎ ՀԵՂԻՆԱՐ

ՀԵՂԻՆ. Այ մարդ ինչի՞՞ յես կանգնել. բա դու չլսեցի՞ր, Մանիշակին բերե՞լ են. գնանք տուն, Ռստամբեգ դու և արի. Մանիշակը եկել, քեզ ա սպասում:

ՌՍՏԱՄ. Ել սրանից հետո թող ձեր Մանիշակը ինձ չսպասի. Ռստամբեգը ուրիշի ձեռքից ընկած ծաղիկը չի կոտրում և գետնից չի վերցնի (գնում և):

ՀԵՂԻՆ. Այ մարդ, ինչ ես չորացած փետի պես կանգնել աղջկադ թողնումս, ի՞նչի ձեն չես հանում:

ՅԵԳՈՐ. Այ կնիկ, ձեն կա վոր հանեմ, անով-տեղով խայտառակվեցինք: Սաղ գեղի առաջ խոսակցությունս բամբասանքի առարկա դառանք:

ՀԵՂԻՆ. Ախ, աստված ջան, ես ինչ պատիժ ու կրակ ել բեր մեր գլխին:

ՅԵՂԻԾ. Եղ պատիժն ու կրակը դուք բերիք ձեր գլխին. հո բոստ փեսացու, լիքը տուն, հայտնի ոջախ ել փնտրում, գտար, ուրիշ ել ի՞նչ ես ուզում. Ձեռքերս սե, յերեսը քյոմբոտ ու մրոտ դարբնին դու լայն չարիք փեսա ունենաս, փեշաքյար մարդու հետ բա՞

րեկամություն անել դու չուզեցիր, դու պատիվ չհամարեցիր. դու խաբվեցիր Ռստամբեգի կարողության, նրա բարձր դիրքին և աղջկանդ բախտն ուզում ելիր կապել մի մարդու կյանքի հետ, վոր նրա մի վրան արդեն գերեզմանումնա:

ՀԵՂԻՆ. Ինչ վոր քեֆդ տալիսս ասա, դու իրավունք ունես ես փորձանքը վոր մեր գլխին յեկավ, մեղավորությունը սրանն եր. սա վոր ինձ անգաջ աներ, ես խայտառակությունը մեր գլխին չեմ գա, հմի յես ինչ հողը տամ գլխիս, վճր կրակն ընկնեմ (լաց և լինում)

ՅԵԳՈՐ. Յերեխիս անունը կոտրեցին, ոջաղիս պատիվն ու նամուսը ցեխի հետ հավասարեցրին:

ՅԵՂԻԾ. Ձեր ոջախի պատիվը, ձեր արատավորված աղջկա անունը նորից կվերականգնի, յեթե դուք ուզենաք: Ձեր Մանիշակին, ինչպես առաջ, հիմա յել նույն սրբատով սիրում եմ: Սրտով սիրած ծաղիկն իր ընկած տեղումն ել հոտ կունենա: Իսկ եղ ծաղիկը Ռստամբեգի հոտած քնթին դուր չեկավ: Թույլ ավեք, վոր եղ ծաղիկը յես բարձրացնեմ:

ՀԵՂԻՆ. Այ մարդ, ի՞նչ ես ասում, Յեղիշը նորից տռաջարկությունս անում. նրան դու ի՞նչ ես պատասխանում:

ՅԵԳՈՐ. Յեա, յես եղ առաջարկին դեմ չեմ, իրա կամքնա. ինչպես վոր ինքը կամենումս, թող նրա սրտովը լինի: Յես կարծում եմ, վոր Մանիշակի կամքի հակառակ քան արած չենք ըլի, յեթե մենք հետեղ Յեղիշին մեր համաձայնությունը տանք: Յեթե Ռստամբեգը արժանի չեղավ մեր փեսացուն լինելու, նրա տեղ թող Յեղիշն ըլի. սա նրանից ել ջահիլ, սա նրանից ել լավ. դամաթը քոնն եր, Յեղիշ տար քեզ հալալ...

(ձեռքը սեղմում և)

ՀԵՂԻՆ. Յես գիտեյի, վոր Մանիշակը վերջիվերջո քեզա դամաթ ըլելու: (Յեղիշին համբուրում և) գնամ խնամի Մարիամին ել իմաց տամ (գնում է):

ՅԵԳՈՐ. Գնա, գիտեմ վոր քու սրտովն ելավ: Լսի՞ր Յեղիշ:

ես գեղումը բարձրացած գիշերվա դալմադալը դու լը
սած կըլնես. անկարելիա, վոր ես գեղի մեջ կա
մենք կամ դուք թշնամիներ չունենաք:

ՅԵՂԻՇ.— Յես հասկանում եմ ինչ ես ուզում ասել:

ՅԵԳՈՐ.— Վոր հասկանում ես, ավելի լավ: Չարախոս մարդ
կանց բամբասանքներին վերջ տալու համար, ար
հենց ես գշեր ձեզ նշենք ու ամեն ինչ վերջացնենք:

ՅԵՂԻՇ.— Յես հակառակ չեմ. բայց պտի պատրաստություն
տեսնենք:

ՅԵԳՈՐ.— Հարկավոր չի. դու գիտես, վոր մեր տանը նշան
դրեքի պատրաստությունն արդեն տեսնված էր, նո
րից պատրաստություն տեսնելու ել կարիք չկա:
(Բապալը կովը ֆեխով փայտի կողմից բերում է գոմը)

Տ Ե Ս Ի Լ 17.

ՆՈՒՅՆՔ, ԲԱԴԱԼ. ՀԵՏՈ ՀԵՂԻՆԱՐ. ՄԱՐԻԱՄ ՅԵՎ ԳՅՈՒԼԻԶԱԼ

(Կյուլիգառի ձեռքին նրա)

ԲԱԴԱԼ.— Հո... հո... քյուլիգառ հեյվան. կորչելու վախտ ե
ղա՞նք գնա մտի գոմը.

ՅԵԳՈՐ.— Բարի աջողում խնամի Բադալ:

ԲԱԴԱԼ.— (մի կողմը) Ինչ ասաց. խնամի Բադալ...

ՅԵԳՈՐ.— Խնամի Բադալ չլինի կովդ կորե՞լ եր.

ԲԱԴԱԼ.— Կո՞վս. հա կորել եր, գտա... (մի կողմ) Վոչինչ չե
հասկանում: Անպատճառ սա հարբած կլին...

(Ներսից նրանք դուրս են գալիս) աղջի ճրագը դես
բեր. լիս արա տեսնամ չլինի թե յես սխալվում եմ, յե
ես մարդուն ուրիշի տեղ եմ ընդունում...

ՅԵԳՈՐ.— Դու չես սխալվում. խնամի Բադալ. յես հենց ե
մարդն եմ, ում տեղ վոր դու ընդունում ես... տ
կնիկ, դու քո բանը վերջացրել թե չես:

ՀԵՂԻՆ.— Մենք մերը վերջացրինք, դուք ել ձերը վերջացրեք
գնանք:

ՄԱՐԻԱՄ.— Ա. տղա, դու ես ինչ բանի յես: Այ մարդ, բա չես
ասի, մեր Յեղիշը սրանց Մանիշակի վրա նշնվելա,
մենք բեխաբար: Ա. տղա, դե ել ինչ ես կանգնել, նը
շանդրեքդ արի բաշադեյինջ անենք: Բախտավոր ըլեք,
մի բարձի ծերանաք. (համբուրում է):

ԲԱԴԱԼ.— Աստո՞ծ, յերկինք յես ես բանից ելի վոչինչ չեմ
հասկանում... (համբուրում է):

ՅԵԳՈՐ.— Դու հետո կհասկանաս, խնամի Բադալ: Չեր որիոր
դին ե խնամի Մարիամին ել վերցրու գնանք մեր
տուն. ձեզ ընտել սպասում են:

ԲԱԴԱԼ.— Դե վոր ասում ես, գնանք:

ՎԱՐՍԿՈՒՅՐ

II Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Բեմը ներկայացնում է Յեգորի տան բակը. Առա
ջին պատկերի դեկորները, Տան ներսում նվազաթուրյուն,
պար, իսկ բակում կանաչներով ու ձալիկներով զար
դարված յեկ մի փանի տեղ լապտերներ ե փա առած:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

ՅԵԳՈՐ, ՔՅՈՒՎԱ, ԴՋԻՐ, ՏԻՐԱՅՈՒ ՅԵՎ ԱՂՍԱՆԿԱԼ.

ՔՅՈՒՎԱ.— Յես ձեզ են գլխիցն ասում եյի, վոր Յեղիշը խելոք
տղաա. գեղըցոնց խառնաթը նա իմանում եր. նա գի
տեր, վոր գեղըցու բերանը բամբասանքի համար ար
շինովա բացվում. ես խոսակցությունը նրանք մաս

տակ եյին շինելու ու տարին տասներկու ամիս ծա-
մեն-ծամծմեն: Հենց դրա համար ել իր սիրած աղջի-
կան ուղեց: Թե աղջկա անունը բարձրացրեց և թե
խոսակցությանը վերջ տվեց: Յանի ըտեհնց չի ա, խալի
ԱՂՍԱԽԿ.— Ըտեհնցա. ես մեր խալիը վոր մի բանն իմանումա
դնումա սանդը ծեծում ու հետ ծեծում:

ՏԻՐԱՅ.— Մենք իմացել եյինք, վոր անունը կոտրած աղջիկ
իր հոր տանը տարիներով կմնար, իսկ Յեգորի աղջի-
կա մուշտարին իրանց դռանը որ առաջ պատրաստ
կանգնածա ըլել, չթողեց թե մի գիշեր վրովն անցնել
հարամու պես եկավ, վրա տվեց ու տաքավ...

ԳՁԻՐ.— Բյոխվա, իրավունք տուր մե խոսք ել յես ասեմ:

ԲՅՈՒԽՎ.— Ասա.

ԳՁԻՐ.— Յես վոր գնում եմ բազար աման առնելու հենց
թարսի նման կոտրածնա ձեռս ընկնում...

ԲՅՈՒԽՎ.— Դե բոլա ել մի ասա:

ԳՁԻՐ.— Բյոխվա ջան, յես ծուռ մտքով չեմ ասում. թո
խոսքս թամամացնեմ:

ԲՅՈՒԽՎ.— Դե լավ ասա տեսնեմ ինչ ես ասում:

ԳՁԻՐ.— Յես են եմ ասում, վոր կոտրած ամանն ել ինձ նը-
ման իր քյոռ մուշտարինա ունենում...

ԲՅՈՒԽՎ.— Ձենդ կտրի, ախմախ. ենքան լակել ես, վոր խելք
թամամ կորցրել ես. ել վոչ խոսքի տակն ես ճանա-
չում, վոնչ գլուխը. դե, ել ինչ ես կանգնել. գնա կո-
րի, աչքիցս հեռացի... հրես քեզ ասում եմ, վոր ե
մյուս անգամ դու չհամարձակվես իմ ներկայությամբ
ըղենց ախմախ բաներ ասելու... հիմար. անբան աս-
նասուն...

ԳՁԻՐ.— Յես եզ խոսքը են մտքով չասի, վոր զուք նեղա-
նաք...

(Դուրս ե գնում)

ՏԻՐԱՅ.— Դե, մենք ել գնանք...

ԲՈՒՈՐ.— Գնանք. ժամանակը ուշա.

ԲՅՈՒԽՎ.— Մնաս բարով Յեգոր.

ՏԻՐԱՅ.— Աստոծ փռժանություն չտա.

ԱՂՍԱԽԿ.— Աստոծ մի բարձի ծերացնի.

ԲՈՒՈՐ.— Աստոծ բախտավոր անի.

ՅԵԳՈՐ.— Ծնորհակալ եմ. փոխարենը ձեր վորդոց ըլի...

(Միեչեվ բակի դուռը օանում հանապաճեմ ե դնում)

Տ Ե Ս Ի Լ 2

ՅԵԳՈՐ ՅԵՎ ՀԵՂԻՆԱՐ

ՀԵՂԻՆ.— Այ մարդ...

ՅԵԳՈՐ.— Ինչ կա, ինչա պատահել.

ՀԵՂԻՆ.— Ռստամ բեգը մարդա ղրկել, քեզ ուզումա տեսի.
գնա տես ինչա ասում...

ՅԵԳՈՐ.— Նա ինձ հետ ել սրանից հետո ինչ գործ ունի. յես
չեմ հասկանում, ինչի համար ե կանչում. ինչա ու-
զում ինձնից. կանչումա ինձ մասխարա գցի, վրես ծի-
ծաղի... գնա ասա եզ պատվից շատ շնորհակալ եմ...

ՀԵՂԻՆ.— Նա քեզ դրա համար չի կանչում... լսիր ա մարդ,
բանը ուրիշ տեսակ ե շուռ գալի. բա չես ասի, սրանք
մեզ խաբել են. մեր գլխին սրանք քյալագ են խա-
ղացել. Մանիշակի փախցնելը սրանց կողմից սարքո-
վի բանա ըլի...

ՅԵԳՈՐ.— Ինչ ես ասում, ա կնիկ. դու գժվել ես ինչա. քեզ
սվ ասեց. դու վթրտեղից եզ իմացար...

ՀԵՂԻՆ.— Քիչ առաջ Ղազարը ըստի կանգնած խոսալիսա ըլել,
Ռստամ բեգի նոքարը լսիլա ու խաբարը տարել... ու
հմի դրա համար Ռստամ բեգը քեզ կանչումա. կարծեմ
նա նորից առաջարկություն ա ուզում անի...

ՅԵԳՈՐ.— Ռստամ բեգի ղրկած մարդն սերա, գնա կանչի
նրան հատեղ...

(Մարիամը գնում ե)

Կաց յես ինքս նրա հետ կխոսամ...

(Ինքը նույնպես գնում ե)

Տ Ե Ս Ի Լ 3

ՅԵՂԻՇ ՅԵՎ ՂԱԶԱՐ

ՅԵՂԻՇ.— Ղազար ջան, քեզ մատաղ, քեզ լավ պահի, շուրուդ մի արա.

ՂԱԶԱՐ.— Շուրուդս վճրնա. յես քեֆ եմ անում. յես ուխտ եյի արել, վոր քու նշանդրեքովը մի լազաթին քեֆ անեմ. դուշմանի աչքը հանեմ... Յեղիշ ջան, դու հասկանում ես ի՞նչ եմ ասում. դուշմանի աչքը հանեմ. դասխոշ Ռստամբեգ, դասխոշ... հէյ, փափախդ քամին տանի Մանիշակին փախցնող բաշլուղավոր թուրք... Ռստամբեգի ճանկերիցը են անմեղ վորսը լավ փախցրի: Հա... հա... հա...

(Այնքան հաբաժ ե վոր հագիվ կարող սեռում ե վոսֆի կանգնել):

ՅԵՂԻՇ.— Ղազար ջան ախր յես քեզ ասացի վոր ըտենց բաներ մի խոսա... լսող կլինի...

ՂԱԶԱՐ.— Յես հենց ասում եմ, վոր լսեն: Դու մի վախեցի. յես վոր կամ հոգեառ գարբել հրեշտակն եմ, վատ մարդու դոշին կշոքեմ բողաղումը հուպ կտամ հոգին կառնեմ... թվ կարա իմ առաջ կանգնել ձեռն հանել, յես ազրահիլ եմ, կրոնեմ դիփունանց թեփրահան կանեմ ու կթողնեմ...

ՅԵՂԻՇ.— Ղազար ջան, դու ազրահիլ ես, դու ամեն ինչ կանես. ախր դու հիմի ընենց բաներ մի խոսա, վոր մի ուրիշը լսած տեղը գա մեզ թեփրահան անի...

ՂԱԶԱՐ.— Դու արխային կաց. մեզ թեփրահան անողը դեռ իրա մոր փորիցը չի ծնվել... ինչա, վոր հարբած եմ ընդուր ես ասում. մի վախի. ինչքան ել վոր հարբած ըլեմ, Ռստամբեգի նման մի տասը մարդու, ջուղար կտամ. լսիր, եղ բեյնվան, յեփած հնդուհավը դրել եր առաջը վոր ուտի, հանկարծ վոնց ա ըլում, բլուզի միջից

եղ յեփած հավը թեպ առնում ու մի բաշ դուրս թռուչում... ու հմի են խեղճ մարդը նստել վաճա տալի ու իր քաչալ գլուխը քորում... Դասխոշ Ռստամբեգ, դասխոշ, հնդուհավը կամաց կեր վոսկորները բողաղիդ չմնա.

ՅԵՂԻՇ.— Ղազար ջան, ուրեմն դու ինձ չես լսում...

ՂԱԶԱՐ.— Ղազարին յերբ ես դու բան ասել, վոր նա քեզ չի լսել. ասա, ի՞նչ ես ուզում, գնամ Ռստամբեգին տամ շանսատակ անեմ, նրա տունուտեղը քանդեմ հիմնահատակ անեմ: Ասա, ի՞նչ ես ուզում:

ՅԵՂԻՇ.— Հրեա իրանք դուրս են գալի, յես ուզում եմ, վոր դու յեկ նրանց հետ միանաս, գնանք մեր տուն մինչև լուս նստես, քեֆ անես:

Տ Ե Ս Ի Լ 4

ՆՈՒՅՆՔ. ԲԱԴԱԼ, ՄԱՐԻԱՄ, ԴՅՈՒԼԻԶԱՐ, ՄԱՆԻՇԱԿ, ՍԱՀԱԿ, ՍԱԶԱՆԴԱՐ ՅԵՎ ՀՅՈՒՐԵՐ.

(Սահակը պարելով, իսկ ճրագն ծափ տալով մտնում են)

ՍԱՀԱԿ.— Աստված սիրողը թող պար գա.

ՂԱԶԱՐ.— Յես աստված չեմ սիրում, համա վոր ասում ես, պտի պարեմ. (մեզ ե րեկնում ու պարում)

Տ Ե Ս Ի Լ 5

ՆՈՒՅՆՔ. ՅԵԳՈՐ ՅԵՎ ՀԵՂԻՆԱՐ.

ՂԱԶԱՐ.— Հմի նորաթը խնամի Յեգորինա. դե, խնամի ջան, կռներդ մի բարձրացրու տենանք. սրանց նման դուրս ել նազ ու տուղ չանես... ա խալիս ծափ տվեք. խը-

համի Յեգորը պարա գալի:

(Յեգոր լուռ խոստումով նստում է)

ԲԱԴԱԼ.— Խնամի Յեգորը մենակ չի ուզում պարի. մենք
յերկու հալխորներս միասին կպարենք և ձեզ կաման-
չացնենք: Ձե, վոնց վոր տեսնում եմ, խնամուս չե-
ղացրել են: Ի՞նչա պատահել, խնամի Յեգոր.

ՅԵԳՈՐ.— Յես ձեր խնամին չեմ... Ձեզ պես խաբեբաների
հետ յես բարեկամություն անել չեմ ուզում: Դուրս
գնացեք կորեք իմ տնից:

ԾԱՆԻՇ.— Հայրիկ...

ՅԵԳՈՐ.— Ձենդ կտրի, լիրբ, անզգամ. յես քու հերը չեմ:

ՅԵՂԻՇ.— Ի՞նչա պատահել, չեմ հասկանում:

ՅԵԳՈՐ.— Դու շատ լավ ես հասկանում, իզուր տեղը քեզ չը
հասկանալու տեղ մի դնի:

ՂԱԶԱՐ.— Գիտի՞ն յես եմ խմել, իսկ իմ տեղ սրանք են հար-
բել:

ՅԵԳՈՐ.— Դե, ել ի՞նչ եք կանգնել, դուրս գնալու համար
յես ձեզ համեցեք չպետք է անեմ:

ԲԱԴԱԼ.— Խնամի Յեգոր դու ես ինչ բանի յես...

ՅԵԳՈՐ.— Եղ խնամի խոսքն ել մյուս անգամ դու ինձ հասնա:
Յես ձեր խնամին չեմ, քանի շուտա դուք ձեր փա-
սա-փուսեն հավաքեք, գնացեք կորեք ետեղից, յես
ձեզ ել աղջիկ չեմ տալիս:

ՅԵՂԻՇ.— Ձիւլավխանենց Յեգոր, խելքդ հավաքի դուրսդ և
մտածիր թե ինչ ես անում. մեր մեջ արդեն ապեն
ինչ խոսակել, վերջացելա:

ՅԵԳՈՐ.— Ձոռի բան չի, կամքի բանա, յես իմ աղջկան ու-
մը կուզեմ, նրան կտամ:

ԲԱԴԱԼ.— Եղ դու առաջուց պտի մտածեյիր հմի արդեն ուշա,
աղջկադ նշնել պրծել ենք դու հմի յես խելքի յեկել:

ՅԵԳՈՐ.— Նշնել եմ, պաակել հո չեմ, նշանը միշտ ել կալամ
քանդիլ:

ՅԵՂԻՇ.— Նշանը կքանդես, իսկ մեզ իրարից բաժանել դու
չես կարող:

ՂԱԶԱՐ.— Յերկար խոսելն ավելորդա, աղջիկդ քու իրավուն-
քից արդեն դուրսա եկել. նրա տերը հմի ես մարդնա,
նրա իրավունքը որես դենը ես մարդունա պատկա-
նում: Յեղիշ ինչ ես կանգնել, նշանածիդ կոնիցը
բռնիր տար ձեր տուն:

ՅԵԳՈՐ.— Վոր թողնեմ կտանի.

ՅԵՂԻՇ.— Յես կտանեմ, տեսնեմ ով չի թողնում. (զնում է
Մանիբակի քեվից բռնում)

ՅԵԳՈՐ.— Ձեռդ քաշի, սրանից հետո դու իրավունք չունե-
նաս նրան մոտենալու. նրան ուրիշ տեր ունի:

ՅԵՂԻՇ.— Նրա տերը յես եմ:

ՂԱԶԱՐ.— Ձիւլավխանենց Յեգոր, խելքդ հավաքիր դուրսդ
Գիլխի ուղեղը, դու գիտես, վոր ժաժա գալի, կովի
համար տոանց են ել ջանս եսա քորա գալի, կտամ
շանսատակ կանեմ, ջամդաքդ շուն ու գելի բաժին
կղարձնեմ:

ՅԵԳՈՐ.— Ձենդ կտրի, ախմախ. դու ով ես, դու ինչաց՞ես յես
վոր յեկել, գլխիս հարբա-զորբա յես անում:

ՂԱԶԱՐ.— Դու քիչ կաց, հմի կտենաս յես ով եմ: Յեղիշ ջան,
նշանածիդ կոնիցը բռնած դուրս արի: Ե՛յ, խնամի
յես, թե ինչ դահրումար ես, դենը քաշվի, ճանապարհ
տուր, նշանածները թող դան անցնեն: (Խանջալը
հսկում է, բայց Մանակը չի բողնում յեվ նա կրկին
իւր տեղն է դնում)

ՅԵԳՈՐ.— Ձիւլավխանենց Յեգորը իւր աչքերը բաց ձեզ աղջիկ
չի տա, վոր դուք տանեք:

ՅԵՂԻՇ.— Յես տանում եմ, տեսնեմ ովա ինձ արգելում...
(Մանիբակի քեվից բռնած գալիս է, իսկ Յեգորը դը-
ռան առաջ կանգնած չի բողնում վոր նրանք անցնեն)

ՂԱԶԱՐ.— Յես քեզ ասում եմ թող:

ՅԵԳՈՐ.— Ձեմ թողնի:

ՂԱԶԱՐ.— Յես ասում եմ քու հոժար կամքով ըլի, դե վոր
դու չես ուզում, յես իմը կանեմ: Յես վոնց վոր ըս-
կսել եմ, ընենց ել կվերջացնեմ. (բռնում է Յեգորի կո-

կորդից յեվ դնում ծնկան քակ) յիս վոր կամ, հոգեառ
Գաբրիել հրեշտակն եմ, վոր մարդու զոշին կշոգեմ,
բողազումը ըսենց հուպ կտամ, հոգին կառնեմ:
(հյուսիսը խառնվում են իրար)

Տ Ե Ս Ի Լ 6.

ՆՈՒՅՆՔ, ՌՍՏԱՄ, ՔՅՈՒՎԱ ՅԵՎ ԳՁԻՐ.

ՌՍՏԱՄ.— Սրանք ըսենց են աղջիկ նշանում: Քիչ էլ վոր
մենք ուշ գայինք, ես խեղճ մարդուն սրանք սպա-
նած կլինեյին:

ՔՅՈՒՎԱ.— Յեղիշ դուք ես ինչ բանի եք:

ՅԵՂԻՇ.— Մեզ ես տեղը հասցրին: Մենք մեղավոր չենք:

ՌՍՏԱՄ.— Մեղավորը ես մարդնա, վոր սրանց աղջիկ չի ու-
զում տա:

ՅԵԴՈՐ.— Լսիր քյոխվա, դու պաշտոնական մարդ ես. դու կի-
մանաս, ես վոր իմ աղջկան սրանց տալու չլինեմ,
սրանք իրավունք ունեն, գան իմ տնից իմ աղջկան
զոռով տանեն:

ՅԵՂԻՇ.— Դու սուտ ես խոսում. քու աղջիկդ ինքը իր հոժար
կամքովա գալի. մենք նրան զոռով չենք տանում...

ՌՍՏԱՄ.— Սուտ ես ասում, ավագանի.

ՅԵՂԻՇ.— Ավագակը դու ես, վոր որը ցերեկով ուրիշի տներն
ես թալանում, խեղճ ու կրակ ժողովրդի ունեցած-չու-
նեցածը նրանց ձեռքից խլում-սեփականացնում... հե-
րիք չի եդ ինչ վոր անում ես հիմի յեւ ուրիշի սիրա-
ծի վրա յես աչք դրել և յեկել տիրանալ ես ուզում...

ՌՍՏԱՄ.— Ձենդ կտրի, լակճա...

ՅԵՂԻՇ.— Ինչ պես լակոտը քեզ պես աղա-պարոնի ձենը վա-
ղուց պիտի կտրած ըլեր, վոր տղուկի նման կպել
ես մեր ջանին, մեր արյունը ծծում... մեր սիրտն ու
հոգին վառում...

ՌՍՏԱՄ.— Յես քեզ ասում եմ ձենդ կտրիր: Իմացիր թե ռւմ
հետ ես խոսում... յես քու թայ մարդ չեմ...

ՅԵՂԻՇ.— Ճանաչում եմ. գիտեմ ինչ անխիղճ ու անհոգի հրեշն
ես... ինչա, վոր հարուստ ես դու կարծում ես մենք
ամեն ժամանակ կխեղճանանք և թույլ կտանք, վոր
դու մեր գլխին իրավունքներ բանեցնես ու ինչ ուզե-
նաս են անես...

Ձե. մենք քեզ ել թույլ չենք տա, հերիքա ինչքան
դու մեզ վառեցիր... աղիքներդ եստեղ վեր կածեմ...
խելքդ ռւրա գնում... քու ասած մարդկերանցից չեմ,
վոր դնես վտանքիդ տակ վիզս կտրես ու գեն գցես...

ՌՍՏԱՄ.— Քյոխվա, լոցերու նրան, թե չե յես համբերությու-
նից դուրս յեկա...

ՔՅՈՒՎԱ.— Յեղիշ, յես քեզ կարգի յեմ հրավիրում... Յես քեզ
թույլ չեմ տա, վոր դու իմ ներկայությամբ Ռստամ
բեգի նման գեղի պաշտանի մարդուն ըզենց անվայել
խոսքերով անպատվես...

ՌՍՏԱՄ.— Եդ անպատվության համար իր ժամանակին և իր
տեղումը մենք սրանց հետ գեռ կխոսենք... իսկ մինչե
եզ յես առաջարկում եմ, վոր սրանց յերեքին միասին
տանես դատարան...

ՅԵՂԻՇ.— Հարցնելն ամոթ չլինի, մեր վճի հանցանքի և վճի
մեղքի համար ես մեզ դատարան ուղարկում...

ՌՍՏԱՄ.— Ձեր վոտ ու ձեռը յերբ վոր գինջիներով կապած
ձեզ կուղարկեն ուր հարկնա. դուք են ժամանակ
կիմանաք...

Ժողովրդի խաղաղ կյանքն ու հանգստությունը խան-
գարող ձեզ պես զող-ավագակները գեղից հեռու պտի
քշվեն. ձեզ նման խառնակիչ մարդկանց տեղը բանտն
ա կամ աքսորը...

Քյոխվա, ի՞նչ ես կանգնել...

ՔՅՈՒՎԱ.— Ռստամ բեգ, ախր մի պատճառ, մի հիմք պտի տաս,
թե չե...

ՌՍՏԱՄ.— Պատճառն ու հիմքը ես, վոր սրանք բալլեիկներ

են. Հայաստանի հողի վրա վոտ դնելու սրանք իրավունք չունեն... Են արհեստանոցը, վորանդ սրանք աշխատում են, բալլեիկները իսկական բուննա. ինչ պլաններ ասես, վոր սրանք ենտեղ չեն քաշում... ինչ հեղափոխական խոսքեր ու մտքեր ասես, վոր սրանք չեն տարածում... Որ տուաջ հարկավորա դրանց եղբունը քանդել... Բալլեիկների եղ ողակը ցրել տալ... Ամբողջ Ռուսաստանը եղ անիծվածները քանդեցին, հիմնահատակ արեցին հերիք չի, ուզում են դան Հայաստանն ել հիմնահատակ անեն. սրանք նրանց կաշաված ագենտներն են, սրանք ծախված մարդիկ են. սրանց վոր մենք ազատ թողնենք, որը տասր մարդու գլուխ կկտրեն, սրանք գլուխ կտրողներ են, սրանք մարդասպաններ են...

ՔՅՈՒՎ.— Ձեր ասածներին չհավատալու յես իրավունք չունեմ... (Քեոխվուրյան նեանր քառ ե անում վզից յեվ պառնունական դիրք բնդունում)

ՌՍՏԱՄ.— Ուրեմն, արա են, ինչ դաշնակցական կառավարության որենքը քեզ հրամայումա:

ՔեՈՒՎ.— Որենքը ի կատար ածելը իմ պարտականություննա... Լսիր.

ԳԶԻՐ.— Լսում եմ. (Զինվորական պաշիվ ե բռնում).

ՔեՈՒՎ.— Հայաստանի դաշնակցական կառավարության անունից հրամայում եմ, վոր սրանց ձերբակալես և տանես դատարան... Բալլեիկների կողմից կաշաված ագենտները մեր որենքի դեմ գնացող մարդիք են, նրանք մեր որենքով պիտի դատվեն և նրանցից ամեն մեկը իրանց արժանի պատիժն ստանա...

ՅԵՂԻՇ.— Յեթե մենք դաշնակցական որենքի առաջ մեղավոր ենք, փնտս չունի. տարեք մեզ ինչպես վոր կուզեք՝ դատեք և վորպես հանցավոր-մեղադարտների՝ մեր ձեռք ու վոտը դինջիլներով կապեք ու քշեք բանտ կամ աքսոր... Բայց նախ քան մեր ենտեղ գնալը, նախ քան մեր ես ձեռք ու վոտը դինջիլներով կապ-

վելը, մենք մեր դատաստանն ըստեղ ինքներս կանենք ու ընենք կգնանք... (Մի ակնթարթում գրպանից դուրս հանում հարձակվում ե Ռոսալ բեգի վրա, դուրսն ունենում սպանում յեվ դառնում ձեռքի դուրս վազում):

ՄԱՆԻՇ.— Յեղիշ...

ՄԱՐԻԱՄ.— Վայ ինձ. յերեխես կորավ...

ԲԱԴԱԼ.— Տնով-տեղով սիրերական դառանք...

ՔՅՈՒՎ.— Տո քու շուն, ի՞նչի թողիր, վոր նրան սպանի... որենքի առաջ յես հմի ի՞նչ ջուղաբ տամ... լսիր, յեթե դու նրան չես ճարել և հետո չես բերել, իմացած կաց, վոր որենքի առաջ դու ես պատասխանատուն...

ԳԶԻՐ.— Վայ ինձ. տունս քանդվեց: Ես ի՞նչ կրակի մեջ ընկա... Բռնեցեք. փախավ, բռնեցեք... (Դուրս ե գնում)

ՔՅՈՒՎ.— Որենքի անունից յես ձեզ հրամայում եմ, վոր վոք իր տեղիցը չի շարժվի... (խանչալը հանում ե ու դուրս առաջ կանգնում)

ՂԱԶԱՐ.— Դուք ձեր որենքով խախտիս սպանեցիք, մեզ հովատից հանեցիք... (Բռնում ե Բյոխվիճ՝ դնում վոսֆի օակ ու մի լավ սնփում):

Այ քեզ որենք. այ քեզ որենք... դե հմի իմ քամակիցն ել դու արի... վորտեղ դուք Յեղիշին փնտռեք, ենտեղ ել ինձ կգտնեք... (Դուրս ե վազում):

ՍԶԱԿ.— Ես բոլորի պատճառը դու յեղար, տո անհողի, անինսաֆ... (Մի յերկու անգամ խփում ե Յեգորի գլխին ու դուրս վազում: Բյոխվան բնկած Տեղից վեր ե կենում օտերը քափ օալով, գտալը վերցնում ու դուրս վազում)

ՔՅՈՒՎ.— Բռնեցեք եղ ալազակներին. փախան. բռնեցեք... բռնեցեք... (Դուրս ե գնում):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

II ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը ներկայացնում է անտառ: Լուսնկա գիշեր է: Յեղիշը իր ավազակային խմբով անտառի այս ու այն կողմում ցրված ծառերի ու թփերի տակ պառկած քրնած են: Առաջին պատկերից մինչև յերկրորդ գործողությունը անցել է յերկու տարի:

Տ Ե Ս Ի Լ 1.

Յեղիշ ՅեՎ ԽՈՒՄԲԸ.

(Յեղիշը փաթի վրա նստած. գլուխը առել է ավերի մեջ լուռ մտածում է).

Յեղիշ.— Յերկու տարվա իմ հալածական ու թափառական կյանքը ինձ սպանեց... Ամբողջ յերկու տարի տնից տեղից կտրված, բարեկամներից ու հարազատներից զրկված... Նրանցից վոչ մի լուր, վոչ մի տեղեկություն... Կենդանի յեն նրանք, թե մեռած... Կուշտ են նրանք, թե մեռած... (յերկար լուռություն) քուսա չի տանում, նստել նույնպես չեմ կարողանում... (Մտախիտ վեր է կենում յեվ կամաց-կամաց զննում դեպի անտառի խորքեր...)

Տ Ե Ս Ի Լ 2.

I. II. III. ՊԱՀԱԿՆԵՐ ՅԵՎ ՀԵՏՈ I ԲԱՆԴԻՏ.

Պահակները հրացանները ձեռքերին զանազան կողմերից մտնում են, իսկ I բանդիտը նրանց խոսակցության մասնակի իր ֆնած ձեղից վեր է կենում նստում,

Ա. ՊԱՀ.— Ճրաքները շատ մոտա ցույց տալի, ինչպես յերեվումա գյուղից մենք շատ հեռու չենք.

Բ. ՊԱՀ.— Գյուղին շատ մոտ ըլելը մեզ համար վտանգավոր կլնի. դուր ենք մենք ես տեղն ընտրել...

Դ. ՊԱՀ.— Գիշերը ֆսաս չունի, իսկ ցերեկը յերեկ մենք ես տեղ չենք մնա...

Ա. ՊԱՀ.— Ի՜նչ էք վախենում. Յեղիշը ես անտառի ամեն մի քունջ ու պուճախին լավ ծանոթա, յեթե վտանգավոր լինեք, նա մեզ եստեղ չեր բերի: Ամենաապահով տեղը սա է...

ՊԱՀ.— Զահրումար դառնա ըսենց ապահով տեղը, մարդ չի կարում թե ես կանաչ խոտերի ու թփերի տակ լազաթին պառկի ու մի հանգիստ սրտով քնի... անքնություն թյունից գլուխս քիչ է մնում թե տոաքվի...

Ա. ԲԱՆԴ.— Խալիսը եստեղ սովից մեռնումա, դու անքնություն դարդն ես քաշում: Եդ անաքանդ Յեղիշն ել խմբապետի պարտականությունը յեթե իր վրա է վերցրել, մեզ համար նա պտի մտածի, մեզ համար հաց ճարի, թե չե սա կյանքա, վոր մենք ենք քաշում... Սոված-ծարավ ընկել ենք ես չոլերը ի դուր տեղը որ միջնա-ցնում... վոնչ կարում ենք թե տուն գնանք, վոնչ կտրում ենք թե ըսենց ահ ու դողի մեջ ապրի... մնացել ենք յերկու սրի արանքում... այ են շները, վոր ընենց հաչում են, նրանք մեզնից հազար անգամ բախտավոր են...

ՊԱՀ.— Ի հարկե բախտավոր են. նրանք վոր քաղցածանում են, ջհանդամը, ելի կարողանում են մի տեղից դեն գցած վոսկոր դտնել ուտել, իսկ մենք եդ բախտիցն ել զրկված ենք...

Ա. ՊԱՀ.— Ելի դուք սկսեցիք ձեր հին դարմանը քամուն տալ. են գիշերը վոր դուք պահակ էք կանգնում, դուք ձեր դարդերը սկսում էք նողոզել: Յես դարմանում եմ եդ-քան վոր դուք տրտնջալու ելիք, կմալիք ձեր տանը, ի՜նչի դաչաղ ընկաք. իսկ վոր ընկել էք, ջանա

ներդ դուրս գա, պիտի քաշեք... Ձե. իսկապես վոր քունդ քեզ նեղումա. դու նրա համար ես ըտենց խոսում, յես քու տեղը կհսկեմ արի դու քիչ քնի դիմի ջացի...

Բ. ՊԱՀ.— Ձեկիստները հիմի ովա իմանում, վորսկան շներ պես մեր հոտը առել են, նրանք հմի յանա-յանա ընկած մեր քամակիցը ման են գալի. նրանց ահուց մարդ կարմ քնի... աչքդ խուլի արիթ թե չե, մեկ տեհար հոգեհան հրեշտակների նման յեկան գլխիդ չե քեցին. դե արի ու նրանց ջուրարը տու... Ձե, ավել լավա, նստեք քիչ զրից անենք բալքի քունս չտանի. (Նստում են իրենց խոսակցությունը շարունակում իսկ Ա. բանջիսը քնում է):

Ա. ՊԱՀ.— Յես վոր ձեզ ասում եյի խորհրդային յերկրում դա չաղություն անելը դժվարա, դուք ինձ չեիք հավատում: Դուք ընենց իմանում եյիք, վոր բալքեվիկներ կառավարությունը մենշեվիկների կամ դաշնակներ կառավարության նմանա, վոր ինչ ուղենաք են անեք... գիշերները գնաք գողություն ավազակություն անեք, ցերեկը գնաք պաղվախներում ու կլուրներում ձեզ համար նստեք քեֆ անեք...

Բ. ՊԱՀ.— Բու ասելով, ուրեմն, խորհրդային յերկրներում գողություն-ավազակություն չի կատարվում... նրան սուրը մարդիք են.

Ա. ՊԱՀ.— Նրանք սուրը մարդիկ չեն, ավազակություն-գողությունը նրանց մեջ ել կատարվումա. բայց եդ բան նրանք են անում, ով վոր խորհրդային իշխանությունը գեռ լավ չի ձանաչում... խորհրդային իշխանությունը չտեսնված ու չլսված որենքներ ունի. նրանց մոտ յեթե լավ ծառայեցիր, անունդ կարմ տախտակի վրա են գրում. պատկերդ գազեթներում տպում...

(մյուս բանդիսները գլուխները բարձրացնում են)

Գ. ՊԱՀ.— Վեր կացեք, վեր կացեք. հետաքրքիր խոսակցո

թյուն ա սկսվել...

(ամբողջ խումբը, բացի ա. բանդիսից, վեր են կենում մոտենում ու նրանց խոսակցությունը լսում):

ՊԱՀ.— Կայց—եդ կարմիր տախտակ ասած բանը, ուրիշ յերկրներում ել կա, թե հենց մենակ բալքեվիկներ հնարած բանա...

ՊԱՀ.— Ուրիշ յերկրներում ել կա, բայց թե իմ անուններն են նրա վրա գրում, այ հարցը սրանումնա... Ռուսաստանում Նիկալայի կառավարության ժամանակ եդ կարմիր տախտակի վրա ամենից առաջ հենց իրա Նիկալայի անունն եյին գրում... հետո նրա կնկա անունը. հետո նրա գահը պաշտպանող են քաջ ու հերոս գեներալ-գուբեռնատուրների անունները, ով վոր կա-րողանում եր հերոսաբար շատ քաղաքներ-գյուղեր եկզեկուցի յենթարկել հարյուրավոր բանվորներ ու գյուղացիներ կոտորել, նրանց կանանց ու յերեխաներին սրի քաշել:

ՈԼՈՐԸ.— Հա, հա, հա... լավ հերոսությունա...

ՊԱՀ.— Սպասեք, միք խանգարի: Բա Վրաստանում մենշեվիկները իմ անունն են գրում եդ կարմիր տախտակի վրա.

Ա. ՊԱՀ.— Նրանց բանն ել ըսենցա, ով ինչ տեսակ զոչաղություն ել վոր աներ, ով ինչ տեսակ շնորք ել վոր բանեցներ, միենույնա. կարմիր տախտակի վրա Նոյե ժողանի անունը պիտի գրվեր, մենշեվիկների մեջ դա արդեն ընդունված սովորություն է...

ՈԼՈՐԸ.— Եդ ել լավ բանա. հա. հա. հա...

ՊԱՀ.— Բա Ադրբեջանում վոնցա. կարմիր տախտակի վրա նրանք իմ անուններն են գրում...

ՊԱՀ.— Ադրբեջանի մուսաֆաթներն ել իրենց մուլաների ու սեյիդների հրամաններով են զոչիների անուններն են կարմիր տախտակի վրա գրում, ով վոր շատ հայի գլուխ է կտրում և հորերի մեջ շատ հայի դիակներ լցնում...

ԲՈՂՈՐԸ.— Ես մեկը լավ ասեց, հա՛մ. հա՛մ. հա՛մ...

Բ. ՊԱՀ.— Ասենք եղ մուսաֆաթները բացի հայի արյուն իմ մող ղոչիկներից ու ղոչիբաշներից, նրանք ել ուրիշ արժանավոր կամ նշանավոր մարդ ել չեն ունեցել...

ԲՈՂՈՐԸ.— Ըտենցա. չունքի վոր դրանք իրենց շնորքը Շախորի ստանցիումը շանց տվին...

Գ. ՊԱՀ.— Իսկապես վոր կարմիր տախտակի արժան հերոսներն. հա՛մ. հա՛մ. հա՛մ...

Բ. ՊԱՀ.— Դրանցը վոր ասել ես, Հայաստանինն ել պիտի ասես...

Ա. ՊԱՀ.— Հայաստանը ենա դիփդ ել իմանում եք, ել ասել ինչ կարիք կա.

ԲՈՂՈՐԸ.— Ձե, չե. պիտի ասես. չիլինի վոր Հասես...

Բ. ՊԱՀ.— Հայաստանը մեզ շատ ա հետաքրքրում.

Ա. ՊԱՀ.— Դե լավ թողեք ասեմ. Հայաստանում, ինչպես ձե հայտնիա, կարմիր տախտակի հերոսներ շատ կային դրա համար ել դաշնակցական կառավարութունը ըստիպված եր վոր կարմիր տախտակի յերկու յերեք վրա ջուխտ-ջուխտ անուններ գրել... մի յերես վարչապետների և վարդապետների անուններն ել նրանք գրում, իսկ մյուս յերեսին մավդերիստ վարչապետների ու խմբապետների անունները...

ԲՈՂՈՐԸ.— Այ դրանք արժանի հերոսներ են... ինչ ենք ասել...

Ա. ՊԱՀ.— Չունքի վոր Հայաստանը ազատեցին հայերից հա՛մ, հա՛մ...

ԲՈՂՈՐ.— Հենց ղոչաղությունն ել դրանում ա. հա՛մ, հա՛մ, հա՛մ

Ա. ԲԱՆԴ.— Դրանք դիփ դարդակ բաներ ա... ես սհաթս վ մի յերկու հատ տաք-տաք բոքոն ըլեր մի յեմաման ել թանե սպաս, ինչ կխփոխե...

ԲՈՂՈՐ.— Ես տնաքանդն ել հենց մի գլուխ ուտելու համար մտածում...

Բ. ՊԱՀ.— Դուք նոր եք իմանում, վոր ես մարդը բացի փորից ուրիշ մտածմունք չունի.

Ա. ԲԱՆԴ.— Փորի համար մտածմունքը դուք քիչ բան եք կա ծածկ... փորի հարցը վոր չլիներ, աշխարհիս յերես...

գելն ու գառը միասին կարածեյին. ել վոնչ պատերազմ կլներ, վոնչ ել եսքան խալիսը ըսենց իրար գըլուխ կուտեյին... Նստել եք դարտակ-մարտակ տակից գլխից խոսում եք... ել չեք մտածում ախր, յերկու որա հաց չենք կերել. ես զահրումար աղիքներս կուչ ա յեկել՝ կպել մեջքիցս... իսկ դուք արխային նստել եք՝ չեք ել մտածում.

Բ. ՊԱՀ.— Մեր մտածելով յանի բան կողնե՞ք...

Ա. ԲԱՆԴ.— Յես զարմանում եմ. եսքան շկոլներ կա, եսքան համալսարներ կա, մարդիկ գնում ուսում են առնում, գիրք են կարդում, գիրք-ցերեկ խելքներին գոռ են տալի, մի հնար չեն գտնում, վոր մարդ կարենա առանց ուտելու ապրի...

Բ. ՊԱՀ.— Են առաջներում ասում եյին, վոր միթամ թե Ամերիկայում ինչ վոր մի գիտնական ողով ապրելու գյուտը արելա.

Ա. ԲԱՆԴ.— Դու սխալ ես իմացել. նրանք ողով թունավորելու գյուտն են արել...

ԲՈՂՈՐ.— Լավ ասեց.

Դ. ՊԱՀ.— Ամերիկայի գիտնականը իր գլուխը քարովը կտա, իր ոխտը-պորտովը դալաթ կանի ու ըտենց ախմախ բան չի անի...

Ա. ՊԱՀ.— Դրանց թողնես գնան տարիներով գբաղվեն, ավերակներ փորվեն, գետնի տակից քանդեն յեկեղեցիներ ու վանքեր հանեն: Դուխի, պուդրի, աղեկալոնի պատրաստելու ֆաբրիկաների պլաններ քաշեն: Քսան յերկու դուլմանոց թնդանոթներ հնարեն: Յեքա-հայերկու դուլմանոց թնդանոթներ մոգոնեն: Ողը շամաթ տանկաներ ու անրոպլաններ հարեն: Մի խոսքով, լուծունավորող գաղեր բաց թողնան: Մի խոսքով, լուծունավոր յերկրների եղ կրթված հրեշները ժողովրդին կոտորելուց ու խաբելուց ավել նրանք ել ուրիշ բանի շնորք չունեն, ուրիշ մի լավ բանի համար նրանք յերեք չեն մտածի...

ԲՈՂՈՐ.— Դրուստա ասում...

Ա. ՊԱՀ.— Նրանց ժամանակ կառավարութիւնը ուրիշ բան եր, ժողովուրդը՝ ուրիշ, իսկ բոլշեիկները վոր յեկան, եդ յերկու հասկացողութիւնը միացրին ու մեկ դառավ: Հմի վոր ասում են կառավարութիւն, եդ նշանակումա ժողովուրդ. ինչ վոր ժողովուրդը կամենումա, կառավարութիւնն ել են անումա: Կառավարութեան համար մեծից—սպառիկ ամենքը մի մարդու պես կանգնած են. ընդուր ել սրանց կառավարութիւնը քառասուն հազար աչք ունի: Միտքդ թե վոր փոխեցիր, վտքդ քեչ ծուռ դրիր, պրծաւ. են բոլայիին մեկ ել տեհար յեկան գլխումդ տվին տարան դժւզ չեկան... դե տղա յես աբի ու են տեղից ազատվի...

Բ. ՊԱՀ.— Կանց, քու ասելով եղ չեկա ընկնողները ել չեն աս-
զատվում...

Ա. ՊԱՀ.— Մեղավոր ըլիս ու ազատվես, եղ միենունա, թե դա-
սարխանեն վոչխար ընկնի ու առանց մորթվելու
սաղ-սալամաթ ելի նորից ընդիան գուրս պրծնի...

ԲՈՒՈՐ.— Վան. եղ տնաքանդները դրուստ վոր գազան հո չեն

Ա. ՊԱՀ.— Գազանից ել բեթար են։ Չեկիստներին դուք չեք
ճանաչում. դուք չգիտեք նրանք ինչ պտուղներ են
Յես նրանց տեսել, ճանաչում եմ. ո՛... աստված թա-
փի ու ազատի. նրանք մարդու մսից քյուֆտա յեն
ծեծում ու տոլմա շինում։ Նրանց ձեռն ընկաք՝ պըր՝
ծափ. հոգոցն հանգուցելոց ասելու յեն ու են կյանքի
բաշպորտը տան ձեռներդ...

Ա. ԲԱՆԴ.— Արա տնաքանդներ, դուք ել ուրիշ բան չունեք
խոսալու. ի՞նչ եք կպել ետ չեկիստների յախիցը ու ել
պոկ չեք գալի... դուք ես գիշեր ենքան չեկիստի ա-
նուն տվիք, սիրտս արդեն դողա ընկել։ Աչքումս ար-
դեն չեկիստներ են յերևում։

Գ. ՊԱՀ.— Ոոստովանանք ըլի, յես ել եմ դրանցից վախում.

Ա. ԲԱՆԴ.— Կանց, ձեն չհանեք... են քոլը շարժվեց... նրա տա-
կին կասես մարդա նստած. այ տես, տես. են ծառի
կոտրված ճյուղը չեկիստների են պոպոզավոր գլխարկ-
ներին չի նմանում։

ԲՈՒՈՐ.— Ես տնաքանդը դրուստ վոր վախեցելա. հա՛, հա՛, հա՛...

Ա. ՊԱՀ.— Դու՛ զեռ նրանց անունն ես լսել, վոր ըղենց վա-
խում ես, բա վոր իրանց տեսնես՝ ի՞նչ կլնի քու հալը՝

Ա. ԲԱՆԴ.— Նրանց յերեսը սատանեն տեսնի. նրանց յերեսին
յես կարոտ չեմ։ Յես ես տեղից շուտով կփախչեմ
քանի գուրս վրեսա՝ գնամ նրանց ձեռքից. յախես ա-
զատեմ։ Ափսոս չեր Թավրիզը.

Գ. ՊԱՀ.— Թավրիզում չեյի՛ր, ինչի՛ յեկար.

Ա. ԲԱՆԴ.— Յես վոր իմացել եյի, ղալաթ կանեյի ու չեյի գա-
նալ. Յես չեմ հասկանում, Յեղիշը ախր ի՞նչ մտածեց, վոր
մեզ նորից բերեց ես կրակը. Չե, ինչ ուզումա ըլի՛

յես գնալու յեմ. վիզս ել վոր կտրեք, յես եստեղ մը-
նացողը չեմ. գնամ Թավրիզի են ձվածեղի նման բո-
քոնները առնեմ տանեմ չայչի-խանում նստեմ՝ փիթի
քոնները տամ կուշտ փորով մի լազաթին ուտեմ, փորս
բերել տամ կուշտ փորով մի լազաթին ուտեմ, փորս
տոզացնեմ. դուրս գամ Լիլավա, ձեռքերս դնեմ քա-
մախիս ինձ համար արխային ման գամ... են սե-
խշխշուն չադրանների տակ ծածկված թուրքի սիրուն
աղջկերանց ել մի-մի անգամ աչքի տակով նորից մը-
տիկ տամ, բալքի սիրտս փառավորվի...

ԲՈՒՈՐԸ.— Սրա իշտահին թամաշա արեք. հա՛, հա՛, հա՛...

Ա. ՊԱՀ.— Չե, յես ինչպես տեսնում եմ, թուրքի աղջկերանց
վրա դու շատ ես սիրահարված. նրանց սե, խշխշան
չադրանները քեզ շատա դուր եկել. Տնաքանդ, թե վոր
չադրանները քեզ շատա դուր եկել, չայաստանում սիրուն
եղբան սիրտդ կնիկա ուզում, չայաստանում սիրուն
աղջկերք դու կարծում ես քիչ կա՛, գնա նրանցից մե-
կին ուզի, սիրտդ ել կփառավորվի, հոգիդ ել...

Ա. ԲԱՆԴ.— Յես ղալաթ կանեմ իմ ոխտը պորտի հետ, չայաս-
տանի սիրուն աղջկերանց քամակից չեմ ընկնի. Նը-
րանք խաթալու բաներ են. նրանց ամեն մեկի վրա
ձվ ա իմանում, քառասուն հազար աչք կա. նրանցից
մարդ խեր կստանա. խեղճ Յեղիշը չայաստանի սի-
րուն աղջկա համար չի՛, վոր հրես յերկու տարիա դա-
շաղա ընկել։

Ա. ՊԱՀ.— Իսկ դու ի՞նչ գիտես, վոր Յեղիշը հենց եղ յերկու
տարվա կորցրած սիրուն աղջկան տեսնելու համար չի
ես տեղ յեկել. Եղ ճրագները, վոր երեվումա, դա Յե-
ղիշանց գեղնա։ Սրանից յերկու տարի առաջ Ղազարե
ու Սահակը Յեղիշի նշանդրեքի պատմությունը, վոր
մեզ անում եյին. եղ դեպքը այ դրուստ ես գեղունա
պատահել։

Ա. ԲԱՆԴ.— Ըտենց ասա յե՛, հմի գլխի ընկա թե բանն ինչու՞ն-
ա։ Մեր եստեղ գալն ուրեմն եղ նպատակնա ունեցել

Ա. ՊԱՀ.— Յեվ կարողա պատահի, վոր մենք նորից հետ գը-
նանք Պարսկաստան. Եղ արդեն մեր վաղվա կատա-

(ամեհեմ իսկույն վեր են կենում, հրացանները վերցնում ձեռները)

ԲՈՒՈՐԸ.— Յեղիշն ուրա, չի յերևում:

Ա. ՊԱՀ.— Սպասեք. տեղներիցդ իրար չգաք, ձեն չհանեք. կաբող ե պատահի, վոր ճամփորդները ըլնն. դուր տեղը մենք մեզ կմատնենք. սուս ու փուս կանգնած տեղներդ մնացեք. յես կշվկացնեմ, Յեղիշը վորտեղ վոր ըլի, շվկոցի ձենը լսելուն պես կգա: Յերեմ անգամ օվկացնում ե: Անտառի խորքից նույն կերպով օվկոցի ձայն ե լսվում)

Բ. ՊԱՀ.— Եդ պատասխան տվողը Յեղիշը չեր...

ԲՈՒՈՐԸ.— Դրուստա ասում. շվկոցի ձենը դեսիցն եկավ:

Գ. ՊԱՀ.— Հետաքրքիրա ով պտի ըլի:

Ա. ՊԱՀ.— Ով վորա, մեր տեղին ու տված նշանին վալագ մարդա:

Բ. ՊԱՀ.— Որվա իմանում, բալքի հենց ճամփորդներ են:

Ա. ԲԱՆԴ.— Յեթե ճամփորդները ըլին հետները նրանք հաց կուսենան. գնանք նրանց թալանենք. հացը ձեռքներիցը խլենք բերենք ուտենք.

ԲՈՒՈՐԸ.— Ես տնաքանդն ել հենց մի գլուխ ուտելու համարա մտածում:

Ա. ԲԱՆԴ.— Յես չեմ հասկանում քաղցած մարդն ուրիշ ել ինչի մասին կմտածի: Սոված եմ, հասկացեք: Յերկու որա քաղցած շան նման ընկել եմ անտառը հոտոտելով ման գալի, ուտելու բան չեմ ճարում. թե ուտեմ. Ամբողջ գիշերը նստել եք դարտակ-մարտակ խոսում: Յեթե ամենքս մի կողմի վրա գնացած, ամեն մի քունջ ու պուճախ ման եկած ըլնյինք, մեզ համար ուտելու մի վորեւ բան կճարեյինք, կուտեյինք փորներս նյութ կնկներ դրանով մի բան կհասկանայինք: Թե չե ձեր դարտակ խոսելուց թորա թե յես բան հասկացած ըլնեմ. Մինչեւ ես գտնուեմ փորը բան չընկնի մարդի գլխում վոչինչ չի մտնի:

ԲՈՒՈՐԸ.— Ես անաքանդն ընենց խոսումա, կասես մենք քաղ-

ցած չըլնենք:

Ս. ԲԱՆԴ. Դուք վոր քաղցած ըլեք, դուք ել ինչպես կմտածեք:
Բ. ՊԱՀ.— Քեզ պես վոր չենք մտածում նշանակումա, վոր մենք կուշտ ենք:

Ա. ԲԱՆԴ.— Ձեր բանը ովա գլուխ հանում. դուք աստվածապաշտ, ժամասեր քրիստոնյա, ճգնավոր մարդիկ եք. ձեր հոգու փրկության համար բալքի ընենց դուք քաձեր հոգու փրկության համար բալքի ընենց դուք քա՛ռասուս ուր ծոմ եք պահելու, իսկ յես ծոմ պահելու սովորություն չունեմ, հոգուս փրկության համար ել մտադիր չեմ... Յես գեղացի չորան մարդ եմ, արջի պես ուտելուն յես սովոր եմ:

ԲՈՒՈՐԸ.— Սուս արա, հրես Յեղիշն եկավ:

Տ Ե Ս Ի Լ 3.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՅԵՂԻՇ

(Յեղիշը նույնպես գիցված ե. Բեմ մօցելուն պես լսվում ե օվկոցի ձայնը.)

ՅԵՂԻՇ.— Մեկ, յերկու, յերեք... իսկ և իսկ մեր նշանը, դուք բոլորդ ես տեղ եք, իսկ մեր գաղտնիքը մեզանից դուրս ե յեկել: Եդ նշանակումա, վոր մեր մեջ մեզ դավաճանող մարդ կա. արժեք, վոր եդ մարդուն իմանայինք և մեր շարքերից նրան դուրս շարտեյինք: Բայց դա հետո կպարզենք և դրա ով լինելը մենք կիմանանք: Դրանով զբաղվելու դեռ հիմա ժամանակը չի: Դե, ել միք կանգնի:

ԲՈՒՈՐԸ.— Ձե. մենք չենք գնա, մինչեւ վոր չպարզվի և չիմանանք, թե ովա եդ դավաճանը.

Բ. ՊԱՀ.— Ով վորա թող նամարդություն չանի, աղամարդու պես թող սիրտ անի ու դուրս գա մեր ճակատին ասի վոր եդ բանն ինքնա արել: Թե չե, եսքան մարդու

կաց ես թփիցը մի բարակ ճիպոտ կտրեմ նա լավ կը
լինի:
(Մոտենում ե քփին: Յեղիթը հանկարծ դուրս ե գալիս
յնվ ասեմանակը նրանց ուղղում):

ՏԵՍԻԼ 3

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՅԵՂԻԾ

ՅԵՂԻԾ.— Կանգնիր և ասա, ո՞վ ես դու:

ՂԱԶԱՐ.— Յեղիշ ջան, չխփես, յես եմ:

(ձեռքերը բարձր բռնած կանգնում ե)

ՅԵՂԻԾ.— Ղազար ջան, վա՛հ Սահակ ջան դուք ե՞ք, վա՛յ յես
ձեր հոգուն մատաղ: (համբուրվում եմ)
Դե պատմեք, պատմեք տեսնեմ ես յերկու տարի ա
վորտեղ եյիք: Մենք ձեզ սպասելով աչքներա ջուր
կտրեց: Յես գիտեյի վոր նրանց ձեռն ընկաք, բայց
թե ի՞նչով վերջացավ, ի՞նչ ելաք, ո՞ւր մնացիք, յես եղ
չիմացա:

ՂԱԶԱՐ.— Յեղիշ ջան, մեր պատմությունը յերկարա. թողնենք
դա մի ուրիշ անգամ կլսես յես քեզ միայն եսքանը
կասեմ, յերբ վոր նրանք մեզ բռնեցին, տարան Յե
րևանու բերդը, յերկու տարի մեզ ենտեղ պահելուց
հետո յերեկ մեզ ազատել և եսոր մենք տուն եյինք
գնում:

ՍՀԱԿ.— Հենց ենա քաղաքից դուրս եկանք, անձրևը սաս
տիկ բռնեց մտանք մի դալդա տեղ, մինչև վոր ան
ձրևը կտրվեց մենք մեր ճամբեն շարունակեցինք. են
հասել եյինք գյուղի գլուխը անտառի կողմից հան
կարծ մի շվիոց անգաջներս կալավ:

ՂԱԶԱՐ.— Են ըոպեյին իմացա վոր դուք եք, ել չսպասեցինք
ճամփեն ծռեցինք դալա դեսը:

ՀԱԿ.—
ՅԵՂԻԾ.—

Դալիս ենք դալիս, թե պտի գտնենք:

Յե՛վ վերջապես գտաք:

(Ըվվացնում ե ամբողջ խումբը վազելով դալիս ե)

ՏԵՍԻԼ 6.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ԽՈՒՄԲԸ

ՈՒՄԲԸ.— Վա՛հ, Ղազար ջան, Սահակ ջան...
(Բոլորը առանձին բառելով եմ յնվ համբուրվում)

ԲԱՆԴ.— Տնաքանդներ դուք մեզ սրտաճաք արիք...

ՊԱՀ.— Ահու դողը ընկավ ջաներս. մենք ասինք չեկիսա
ները յեկեկ մեզ շրջապատել են...

ՍՀԱՐ.— Յեթե չեն յեկել, նրանք շուտով կգան: Ձեզ պե
մարդիկ, ուրիշ յերկրից իրանց վորտ յես հողի վրա
դնում են թե չե, նրանք են ըոպեյին իմանում են...

ՊԱՀ.— Նրանք վոր իմանան զարմանալու չի, զարմանա
լուն ենա, դուք վա՛հ իմացաք...

ՈՒՄԲԸ.— Իսկապես դուք ի՞նչ իմացաք մեր տեղը...

ՍՀԱՐ.— Հոգին սուրբը մեզ վկայեց, վոր դուք անպատճառ
ես անտառում պահված կլինեք:

ԲԱՆԴ.— Տնաքանդ, բալլեկներ յերկրում եք ապրում, ելի
դուք հոգին սրբերի անունն եք տալի... Մենք ընենք
իմանում եյինք, վոր խորհրդային յերկրներում ժամ
գնալը, աստծու, սրբերի անուն տալը արգելվածա...

ՍՀԱ.— Դուք շատ սխալվում եք, վոր ըտենց եք կարծում...
Խորհրդային յերկրներում քաղաքացիներին ուրիշ
շատ ազատությունների հետ նրանց խղճի ազատու
թյուն ելա տված. կուգես աստծուն պաշտիր, կուգես
սատանին, կուգես ժամ գնա, կուգես վանք, ո՞վա քեզ
խանգարում...

ՈՒՄԲԸ.— Բա մենք իմացանք բալլեկները յեկել են թե չե,

բոլոր ժամերը քանդել են եւ վոչ վոք ժամ չի գնում...
ՂԱԶԱՐ.— Սուտա. նրանք, ուլքեր վոր դեռ աստծուն հավատում են, խաչերից, սրբերից դեռ չեն կտրվել, առանց քաշվելու, առանց ամաչելու, համարձակ կերպով տեր տերների ֆարաշից բռնած, հավատացյալ վոչխարների նման, խաչ ու խաչվառներով սուրբ հայրեր, ցույց տված ճանփով են գնում... իսկ նրանք, ուլքեր վոր աստծուն մոռացել են, խաչերին ու սրբերին ու բացել, նրանք եւ կոմունիստների փեշիցն են բռնել հեղափոխության ցույց տված սոցիալիզմի և կոմունիզմի ճանփով են գնում...

ՅԵՂԻՇ.— Եդ ամեն բանը լավ. յերկու տարի մենք ձեզ կորցնելուց հետո, յերբ ձեզ ես որ մենք նորից գտնուենք, ամենքս ուրախանում ենք, իսկ դուք գիտե՞ք վոր մենք ձեզ մեռած եյինք կարծում...

ԲՈՂՈՐԸ.— Դրուստա ասում. Թավրիզում մենք ձեր քեյիս կերանք...

Բ. ՊԱՀ.— Ձեր ողորմութասն եւ խմեցինք...

Ա. ԲԱՆԴ.— Ձեզ համար Հաջի Մուրադի Հայչիխանում մի տկճորի արձան եւ կանգնացրինք, վրան կարի տառերով գրեցինք,

«Աստ հանգչին Հայաստանից փախած, հայ ազգից խռոված ու ամենքից մոռացված գող ու ավազակ հայ բանդիւսները»:

ԲՈՂՈՐԸ.— Հա, հա, հա... ես տնաքանդը վերտեղից հնարեց. հա, հա, հա...

Ա. ԲԱՆԴ.— Հա, չմոռանամ ասել, Խորհրդային Հայաստանից եւ եդ որը ձեր անունով մի հեռագիր ու մի փշից շինած պսակ ստացանք. սե լենթի վրա կարմիր տառերով գրված եր.

«Հայաստանից տաքադրված հայ ազգի գող ավազակ բանդիւսներին: Հետո տակին եւ ավազակ լացրած. հողոցն ձեր հանգուցելուց, դուրեգունջեցելուց, հող եյիք հող դառնաք, անիծվեք թ

հետ դառնաք...

ԲՈՂՈՐԸ.— Ես տնաքանդը բանաստեղծա ըլի... հա, հա, հա...
Ա. ԲԱՆԴ.— Քաղցածությունից դուք չեք իմացել, վոր մարդ բանաստեղծ ելա դառնում, գրող ելա դառնում, գող ելա դառնում...

ԲՈՂՈՐԸ.— Հա, հա, հա... լեզուն բացվելա...

Ա. ԲԱՆԴ.— Լսիր Ղազար, մեր եստեղ գալը իմանում ես ինչի համարա. մենք եկել ենք, վոր բալլեփիկներից մանդատ վերցնենք. ձեր վորպիսությունը իմանալու համար, դեպի իվերին յերուսաղեմ մեր կողմից մի յերմար, դեպի իվերին յերուսաղեմ մեր կողմից մի յերկու դեկեպատ ճամփու դնենք... (բոլոր ծիծաղում են)
 Ձուների մենք իմացել ենք, վոր մինչև բալլեփիկներից մանդատ չվերցնենք, մեզ չեն թողնի են կյանքը դնանք...

ՂԱԶԱՐ.— Դուք սխալ եք իմացել, աստված վոր իմանար, թե ձեր ղրկած դեկեպատը բալլեփիկների տված մանդատովա գնացել, նա չեր թողնի վոր իր իշխանության սահմաններում վոտ դնի, վորովհետեւ, տերտերների ու վարդապետների ամենահեղինակավոր կարծիքով աստված բալլեփիկների ամենավոխերիմ թշնամինա...

(բոլոր ծիծաղում են)

Ա. ԲԱՆԴ.— Բալլեփիկները վոր հարուստների ու փորը տոգած բուրժուայների հակառակորդներն ու վոխերիմ թշնամիներն են, յես եդ հասկանում եմ. նրանց տեղը ով ուզումա ըլի բալլեփիկների դեմ հակառակորդ վոխե-
 ըիմ թշնամի կդառնա. դրանում կասկած չկա. մի մարդու ձեռից վոր գնան տունը խլեն, բաղը խլեն, զավոդը խլեն, նրա փողը խլեն, նրա հողը խլեն, նրա կովը խլեն, նրա հավը խլեն, նրա ձուտը խլեն, նրա հաքի շորը խլեն, նրա տակի շորը խլեն, նրա իրավունքը խլեն. պարզ բանա, վոր ըսենց երված ու դադված սրտի տեր մարդկանց համար բալլեփիկները բարեկամ լինել չեն կարող... իսկ թե աստվածն ու քրիստոսը, եդ սրբերն ու վարդապետները

թյան մեջ արդարները վճնց են ապրում, ծիծաղում... հրեշտակների ու գյոգալ հյուրի-փերինների հետ վճնց են պաղբուշկի արած եղեմի բուլվարներում բոլթա տալի ու հետո նրանց հետները վերցրած վոնց են թաքուն ծկվում թզի ծառի տակին խովաթ տեղերը գնում նստում իրար խոտում, սիրաբնույթյուններ ա- նում... (բոլոր ծիծաղում են):

ՅԵՂԻՇ.— Մեռելների աշխարհով ինչքան հետաքրքրվեցիք բա- վականա: Ղազարն ու Սհակը խորհրդային յերկրում են ապրել, նրանք քաղաքից նոր են գալի, հետաքր- քիր նորոթյուններ ու տեղեկություններ բերած կը- լինեն, թողեք պատմեն լսենք:

Բ. ՊԱՀ.— Յեղիշը ճիշտա ասում. թողեք պատմեն տեսնենք Հա- յաստանի մայրաքաղաքում ինչերա կատարվում: Տես- նենք բաղնիկները ելի առաջվա նման քանդում են, թե նրանք սկսել են շինել...

Ա. ԲԱՆԴ.— Քանդելում նրանք շատ զոչաղ են... նրանց վոր թողնեն կոնան Բեռլին, Պարիզ, Լոնդոն մի որում կը քանդեն... (բոլոր ծիծաղում են):

Ա. ՊԱՀ.— Հենց մի գլուխ դուք չպիտի խոսաք, թողեք քիչ ու- րիշը խոսա...

ՅԵՂԻՇ.— Դե պատմիր տեսնենք ինչեք ասում. (յերկաբ լռու- րյուն):

ՂԱԶԱՐ.— Յես ձեզ ամենից առաջ պետք է ասեմ, վոր դուք ձեր եղ զենքերը հավաքեք տանեք հանձնեք կառավարու- թյան և գնացեք ամենքդ ձեր տները... Հերիքա ինչ- քան տնից-տնից դադարեցուն ընկած, սար ու քար թափառելով ման եկաք: Հերիքա ինչքան թե ձեզ և թե ուրիշներին անհանգստացրիք... Դուք լավ իմա- ցեք, Խորհրդային իշխանությունը ձեզ թույլ չի տա, վոր դուք մինչև վերջ գողություններով ու ավազա- կություններով պարապեք: Նրանք կգան և կհետեվեն ձեզ ամեն մի քայլափոխում... կկռվեն ձեզ հետ, ուր վոր ել գնաք...

ԲՈՂՈՐԸ.— Թող գան. կռվից մենք չենք վախենում...

Բ. ՊԱՀ.— Կռվի մենք սովոր ենք...

ՅԵՂԻՇ.— Նրանց դեմ կռվելու համար, հարկավոր ուժն ու զեն- քը մենք ել ունենք...

ՂԱԶԱՐ.— Եղ զենքերով չի, վոր նրանք ձեր դեմ կռվում են և ձեզնից ուժեղներին միշտ հաղթում են... դեսից-դենից մի քանի հոգի հավաքվել եք, մի քանի զոռադա հրա- ցան վերցրել ձեռքներդ, Խորհրդային իշխանության դեմ կռվի եք դուրս յեկել: Ամբողջ Յեվրոպան իրանց կատարելագործված զենքերով, իրանց պարախոդնե- րով, իրանց պուլեմյոտներով, իրանց այրոպլաններով սրանց ինչ արին, վոր դուք ինչ անեք: Թեկուզ տեղ- ներովդ մի կրակ դառնաք, ախար դուք ինչ կարող եք անել...

ՍՀԱԿ.— Ղազարը սուտ չի ասում. խելքներդ հավաքեցեք գըլ- խներդ, դնացեք ձեր գործին: Նրանց դեմ կռվելու ինչի ի՞նչ միտք կա, կամ ի՞նչ նպատակ: Ի դուր տեղը ինչի եք ձեր կյանքը վտանգի մեջ դնում: Մի բան, վոր նրանք ձեզնից ուժեղ են և դուք նրանց վոչինչ անել չեք կարող...

ԲՈՂՈՐԸ.— Նրանք ել մեզ վոչինչ անել չեն կարող...

Բ. ՊԱՀ.— Մեզնից ամեն մեկը իր դիրքում նստած քառասուն հազար մարդու ջուղաբ կտա...

Ա. ԲԱՆԴ.— Շամիլը Դաղստանի լեռներում ոռոսաց զորքի դեմ քսանըհինգ տարի կռիվա արել ու չի հաղթվել: Մեր Յեղիշը բա Շամիլի չափ ել խելք չունի, թե մեր ես անտառներն ու լեռները Դաղստանի լեռներից պակաս ամրություններ ունի... Մի թամաշա արա ե... Դի- ամրությունները, Լոռվա են անա- լիջանի, Շհավի ես անտառները, Արագյազի են լեն ու բոլ փե- ուիկ սարերն ու ձորերը, Արագյազի են լեն ու բոլ փե- շերը քառասուն հազար մեզ նմաններին կպահեն ու կպաշտպանեն...

ՂԱԶԱՐ.— Արագյազն ել, Մասիսն ել, Լոռվա սարերն ու ձորերն ել, Ղարաքլիսի ու Դիլիջանի անտառներն ել ձեզ պա-

շտպանելու համար անգոր են... Թեկուզ դուք ինչ ու-
ժերով ու զենքերով ել վոր զինված ըլեք, թեկուզ ինչ
տեսակ անառիկ ու անմատչելի դիրքերում ել վոր
դուք պահված ըլեք, միեմնուշնա, դուք նրանց ձեռ-
քից չեք ազատվելու, նրանց դուք չեք հաղթելու...
Բանվորա-Գյուղացիական իշխանության որենքներով,
Խորհրդային յերկրի խաղաղ կյանքն ու շինարար աշ-
խատանքը խանգարող գողերն ու ավազակները վաղ
թե ուշ, միեմնուշնա ա, պտի բռնվեն և բոլորը սպան-
վեն-կոտորվեն... դա արդեն վորոշված և վճռած բանա...
ՅԵՂԻՇ.— Լսիր, Ղազար ջան. Բանվորա-Գյուղացիական իշխա-
նության որենքներին յես ծանոթ չեմ, Կոմունիստա-
կան կուսակցության գաղափարներին ու ծրագրերին
յես տեղյակ չեմ... բայց շատերից լսել և իմացել եմ,
վոր Խորհրդային իշխանությունը բանվորներին և չքա-
վոր գյուղացիներին համար ազատություն և հանգս-
տություն բերող կառավարությունա... իսկ Կոմունիս-
տական կուսակցությունը՝ բանվորների և խեղճ ու
կրակ աշխատավորների շահերն ու իրավունքը պաշտ-
պանող կուսակցությունա... և յես կարծում եմ, վոր
Խորհրդային իշխանության որենքներին և Կոմունիս-
տական կուսակցության ծրագրին հակառակ բան կը-
լինի, յեթե նրանք ամեն մի գող ու ավազակի կըրո-
նեն և կսպանեն... Գողերին ու ավազակներին կոտո-
րելով ու սպանելով գողության ու ավազակության
առաջը չի առնվում, և վոչ ել եդ կերպ եդ խնդիրնա
լուծվում... Յեթե նրանք իսկապես ժողովրդի անու-
նից են խոսում, գյուղացիների և բանվորների իրա-
վունքներն ու շահերն են պաշտպանում, ախա չե՞վոր
մենք ել բանվորներ ենք, չե՞վոր մենք ել գյուղացի-
ներ ենք...

ԲՈՒՆՈՐԸ.— Յղիշը դրուստա ասում, մենք բոլորս ել բանվորներ
ենք, մենք բոլորս ել գյուղացիներ ենք...

ՂԱԶԱՐ.— Դուք բոլորդ ել վոր բանվորներ եք, դուք բոլորդ ել

վոր գյուղացիներ եք, դուք եդ գիտեք, իմանում եք-
բայց դուք են ել պիտի իմանաք, վոր բանվորա-գյու-
ղացիական իշխանության բոլոր որենքներն ու կա-
նոնները ամենից առաջ հենց դուք բանվորներդ ու
գյուղացիներդ պտի պահեք ու պաշտպանեք... իսկ
դուք եդ անում եք... չեք անում. Յես ձեզ հարցնում
եմ, ինչի՞ համար եք դուք եդպես զինվել, ինչի՞ հա-
մար եք դուք ձեր տուն ու տեղը թողել հավաքվել ես
տեղ. դուք եդ չեք իմանում, և են ել չեք իմանում,
թե ում դեմ եք զինվել և ո՞վա ձեր բարեկամն ու թըշ-
նամին... դուք միայն լսել եք, վոր բանվորա-գյու-
ղացիական իշխանությունը ձեզ համար ազատություն
ու հանգստությունա բերել, իսկ եդ ազատության ու
հանգստության համար դուք գաղափար չունեք... դուք
լսել եք, վոր Կոմունիստական կուսակցությունը բան-
վորներին ու աշխատավորներին իրավունքներն ու շա-
հերնա պաշտպանում, իսկ եդ իրավունքների ու շա-
հերի մասին դուք տեղյակ չեք...

Ա. ԲԱՆԴ.— Կաց. եդ որհնված մեղուկիցը կասես հացի հոտա գա-
լի... (Ղազարի կողքից ծոպրակը հանում է ու դնում
առաջը): Դու քո խոսքը շարունակի, յես քեզ լսում
եմ, իմ անգաջը դետնա: Համա խոստովանք ըլի,
լավ ես ճառում... Տնաքանդ, ընենց խոսում ես, կա-
սես Հայր Աբրահամու գառն ես. մեզ հետ ղաչաղու-
թյուն, ավազակություն չես արել...

Բ. ՊԱՆ.— Դրուստա ասում, ինչ վոր մենք ենք, են ել դու ես
արել...

Գ. ՊԱՆ.— Դու մեզ հետ յեղած ժամանակ քիչ ճանվորթներ ես
թալանել...

Ա. ԲԱՆԴ.— Գողություն, ավազակություն անելը թե վոր վատ
բանա, դու ինչի եյիր անում... իսկ անելուց հետո ել
մեղքդ փեշերիցդ թափ ես տվել, սուտ ճգնավորի նը-
ման, յեկել խալիսի գլխին գելի ավետարան կարդում:

ԲՈՒՆՈՐԸ.— Հարցնելը ամոթ չլինի, աղածներդ ես մոռացել, թե

քյոհնա խասյաթդա փոխվել...

ՂԱԶԱՐ.— Ճիշտա, իմ խասյաթսա փոխվել, յերկու տարի ուղղիչ տնում մնալուց հետո, ինչ տեսակ խասյաթ ել վոր ունենայի. պտի փոխվեր... Նրանց զրադարան-ընթերցարանը, նրանց ամեն լեզվով ու ամեն տեսակ գազեթներն ու ժուրնալները, նրանց կազմակերպած դասախոսութիւններն ու ներկայացումները՝ մարդու խասյաթն ել կփոխեր, սիրտն ել ու հոգին ել... Խորհրդային յերկրի ուղղիչ տները Նիկալայի կամ դաշնակների ժամանակվա մութ ու խոնավ բանտերը չի, վոր բանվորները տարիներով սոված-ծարավ տանջվում եյին ու փթում... Ամիսներով նըրանք պարզ ողբ դուրս գալու, արեւի պայծառ լուս տեսնելու կարոտ եյին մնում... Նրանք ամբողջ տարիներով կամեհների չոր ու ցամաք կուշետկաների վրա ընկած գշեր-ցերեկ կարտ եյին խաղում ու դու-մարբազութիւն անում: Նրանք թղթի ու գրքի յերես յերեք չեյին տեսնում: Նրանք ընկերական մի քաղցր խոսք չեյին լսում: Նրանք սովոր եյին բանտապետի ու նաղդիրատելի անվայել խոսքերն ու հայհոյանքները լսել և նրանց անտեղի ծեծն ու նախա-տինքը տանել...

Ա. ԲԱՆԴ.— Յես դարմանում եմ. դե վոր ետքան լավ տեղ եր, կմայիք, ել ինչի՞ յեկաք...

ՍՀԱԿ.— Յեկել ենք, վոր ձեզ ել տանենք:

ԲՈԼՈՐԸ.— Մենք շնորհակալ ենք. չենք գալիս:

Բ. ԲԱՆԴ.— Եստեղ գնացողները գշեր ցերեկ աստված են կանչում, աղոթք են անում, վոր շուտով դուրս գան ազատվեն, իսկ սա յեկել մեզ հրավիրումա, վոր մենք մեր վտաքով գնանք ընկնենք աղվեսի թալակը: Խելք չի բա ինչ գահրումարա... (բոլոր ծիծաղում են): Ես ինչ վոր սրանք ասացին, դուք հավատում եք. յես իմ աստոծը, սրանք իրանց ասածներին սկի իրանք չեն հավատում... (բոլոր ծիծաղում են): Եսքան լավ տե-

դից թե վոր գալիսին. ես գահրումար մեշուկի մեջ մի կտոր հաց կդնեյին, դարդակ վեր են կացել, կասես խաբար են բերել... (բոլոր ծիծաղում են):

ՅԵՂԻՇ.— Ղազար ջան, քու ասածներին չհավատալու, յես իրավունք չունեմ, յես քեզ նոր չեմ ճանաչելու: Իհարկե, դուք ձեր աչքով տեսածներն եք պատմում և հավատում: Բայց մենք ել, քանի վոր աչքով չենք տեսել, մեր ականջներով լսածներին յենք ուզում հավատալ: Կան մարդիք, վոր դրանց մասին մեզ ուրիշ բան են ասում...

Ա. ԲԱՆԴ.— Հարցնելը ամոթ չէնի, դրանք տապորնի կամանդ չունեն...

Բ. ՊԱՀ.— Նրանք մարդկանց իրար կողքի չեն շարում տապորով տալի գլուխները թոցնում...

Գ. ՊԱՀ.— Նրանք մարդու մսից քյուֆթա չեն ծեծում դումա չինում...

Ա. ԲԱՆԴ.— Ասում են, վոր դրանք ոխտը գլխանի վիշապի տեսք ունեն...

Բ. ՊԱՀ.— Ասում են, վոր դրանք մարդու մսով ու արյունով են կերակրվում...

Գ. ՊԱՀ.— Ասում են, վոր Հայաստանում ել մարդ չի մնացել, դիփին կոտորել են... (Ղազարն ու Սեակը ծիծաղում են):

ՂԱԶԱՐ.— Ել ուրիշ բաներ չեն ասում:

ԲՈԼՈՐԸ.— Եդ ասածները քիչա, վոր ելի ասեն:

ՅԵՂԻՇ.— Հո լսեցիք, մեզ եղպես են ասել, մեզ եղպես են հավատացրել...

ԲՈԼՈՐԸ.— Յեղիշը դուռտա ասում. մեզ եղպես են ասում, մեզ եղպես են հավատացնում...

ՂԱԶԱՐ.— Եդ ասողներին դուք սկի հետաքրքրվել եք ձեզ եղպես ասողները նրանք են, վոր Հայաստանը կովի բուն եյին դարձրել, և յերկու հարեվան ժողովուրդ իրար թշնամացրել, իրար մորթում, իրար կոտորում եյին: Եդ ասողները նրանք են, վոր իրանք պաղամենտում նստած ճառում եյին, իսկ քյալազյոյ

վունք չունեցիր նրա կամքին հակառակվելու, նրա առաջ ձայն ծպտուն հանելու։ Նրանց որենքով Ռըստամբեգի նման, ժողովրդի արյունը ծծող սղորակը, վաշխառուն գյուղի պատվավոր, պահտնի մարդու ա-նունն ու պատիվն եր վայելում։ Իսկ յես, վոր առա-վորտից մինչև իրիկու կրակի ու զնգանի առաջ ա-րունքբրտինք եյի թափում, իմ հալալ աշխատանքով ապրում, եսոր յես իմ տան ու տեղից կտրված, սի-րածիցս զրկված, գող ու ավազակի կեդտոտ ու արա-տավոր անունն եմ վայելում... (գլուխը յերկու ձեռ-նով ափերի մեջ տռած արճասլում ե)

ՂԱԶԱՐ.— Յեղիշ ջան սիրտդ մի կոտրի... եղ բոլորը անցել զընացելա... Մեզ տանջող ու ճնշող որենքները քանդվել, խորտակվելա... Հիմա աշխատավոր ժողովուրդը իր գլխի ու իր իրավունքի տերնա... (յերկար լուսթյուն)։ Յեղիշ ջան, դե հմի մենք գնում ենք գյուղը... Ընչ ես ասում, ասա...

ՅԵՂԻՇ.— Յես վոչիհնչ չուհեմ ասելու...

ՂԱԶԱՐ.— Դիւ լավ, վոնչ ասաւ և վոնչ ել լաց յեղիր... գնալուս
պէս կգնամ ծնողներիդ կտեսնեմ, ու ինչ վոր հարկա-
վորնա յես նրանց հետ կասեմ, կխոսեմ... Իսկ թե
Մանիշակի համար ես մտածում, նրա կարոտն ես
քաշում, դրա համար ել հալբաթ մի բան կանեմ...
(արձասունքը խեղդում է յեւ ալլելու չի կարողանում ծա-
րունակել. արձասունքը սրբելով Սհակի հետ վեր են կե-
նում յեմ յուռ հեռանում):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

III ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը ներկայացնում է նույն անտառի մի այլ տեսարանը: Արեւը նոր սկսում է մայր մտնել:

Բացի Ֆեդիշից և Բ. պահակից խմբի մյուս անդամները շրջան են կազմել իրար կողքի նստել. Ա. պահակը պատմում է, իսկ մյուսները լսում են:

S T U T L 1

Ա. և Գ. ՊԱՆՍԿ, Ա. ԲԱՆԴԻՏ ՅԵՎ ԽՈՒՄԲԸ

Ս. ՊԱՀ.— Հոկտեմբերյան Հեղափոխության տոնի օրն եր, ես
որը ամբողջ քաղաքը կարմիր դրոշակներով զարդար-
ված եր. քաղաքի մեծ փողոցներում, պետական թատ-
րոնում, բանվորական ակումբում, պրաժեկտորներում,
կոմունարներին այգում մեծ միտինգներ եր կազմված:
Լենինի, Տրոյկու և մի քանի հայտնի կոմունիստներին
նկարներ պատերից քաշ ելին արել. խալիչաներով
բալկոնները զարդարել ելին... մեկ ել են տեսա,
մարդկանց մի ծով շարժվումա դրա մեզ, բարձրացա
մի քարի վրա, ինչ տեսնեմ. խալիք կարմիր դրոշակ-
ներով, կարմիր բանակայինները իրենց հրացաննե-
րով, թնդանոթներով, պուլկիմետներով. պատկոմները,
պրոֆսայուզի անդամները, չոնը իր ատրիադով, դու-
խալույ մուգիկաներով, ուռուս կանչելով, յերգելով
զալիս ելին, նրանց հետեիցն ել ավտոմոբիլներն ու
յեզան արաբաներով, կանաչ խոտերով ու ծաղիկնե-
րով զարդարված, բանվորները իրենց գործի շորերով
նրանց մեջ նստոտած աշխատում ելին:

ՔՈԼՈՐԸ.— Վհնց եյին աշխատում.

Ա. ԲԱՆԴ.— Ի՞նչ էյին շինում.

Ա. ՊԱՀ.— Որինակի համար, տպարանի բանվորները գորուզավի-
կի մեջ որինավոր տպարան էյին սարքել, թխթի վրա
տպում էյին ու գցում խալխի մեջ: Կաշվի զավոդի
բանվորները, կոնները վեր քաշած, կաշվի գոգնոցները
առաջներովը կապել, կաշի էյին սրում, կաշի էյին
քերում: Սապոժնիկների արտելի բանվորները դադ-
գահների կողքին նստած, սապոկներ էյին կարում,
շպիլկա խփում: Մեխանիկսկի զավոդի բանվորները՝
փուքս էյին փչում, զնդանի վրա յերկաթ ձեծում: Ա-
րարատ զավոդի բանվորները բուլբուլաների մեջ գի-
նի, կանյակ էյին լցնում: Զուհլակները՝ կտավ էյին
գործում: Պարտնոներն ու շվեյնիկները մաշինով կա-
ր էյին անում: Ամենավերջի ավտոմոբիլի վրա էլ Հայաս-
տանն էյին ցույց տալիս, դաշնակներ ժամանակ:

ԲՈՒՈՐԸ.— Այ, եղ հետաքրքիրա...

Գ. ՊԱՀ.— Եղ վճնց էյին շինել...

Ա. ՊԱՀ.— Ըսենց մի կրուկ տեղ դաշնակցական միխիստը կանդ-
նած, յերկու խմբապետ ու յերկու մավզերիստ մի-
նխարներին հրամանով մի գյուղացու գցել են վոտի
տակը, մավզերիստները մաուզերները հանել կանդ-
նել են, իսկ խմբապետներն էլ դամշին վերցրել, մի
վոտը դրել գյուղացու դռին, նրան ձեծում են: Ես մի
ավտոմոբիլի մեջ: Մյուս ավտոմոբիլն էլ բալշեվիկնե-
րը նստած, պոպոզ գլխարկը գլխներին, կարմիր ա-
տղը ձակատներին, թվանգը ձեռքներին չոքել նշան
էյին բռնել, դաշնակցականներին խփելու համար:

ԲՈՒՈՐԸ.— Թող խփեն ե... հա, հա, հա...

Ա. ԲԱՆԸ.— Դրանց կոտորելու տեղնա. կոտորելու...

Գ. ՊԱՀ.— Լավ, թողեք ես մարդը իր խոսքը շարունակի.

Ա. ՊԱՀ.— Հա, ենեյի ասում. ըսենց իրար հետեից յեկան ջեր-
դով շարվեցին պրոֆսայուզի առաջ... մի քիչ սպասե-
ցին, վերջապես միտինգը բաց արին, ամենից առա-
ջուրս յեկավ Հայաստանի Գործադիր Կոմիտեյի նա-

խագահը խոսաց, հետո Սոցխարկումի նախագահը, Յե-
րևանի կոմիտեյի քարտուղարը, հետո Հոդժողկոմը,
Լուսժողկոմը, Պրոֆմիություններ խորհրդի նախագա-
հը, Աշխատանքի Կոմիտարը, Կարմիր Բանակի հրամա-
նատարը, կոլլեկտիվ թատրոնի ռեժիսորը, պրոլետ գը-
րողների միության նախագահը, հետո մի քանի բան-
վորներ... դրանք ամենքն էլ իրանց հերթին որվա
նշանակության համար ձառեր խոսացին. հետո ի՞նչ
ձառեր... Յեղ ձեղ ասեմ, յեթե են խոսքերը նրանք
Նիկալայի կամ դաշնակցականների ժամանակ ասեյին
եղ ասողներին նրանք տեղն ու տեղը կապանէյին կամ
թե չե հարուր տարով նրանց Սիբիր կքշեյին...

ԲՈՒՈՐԸ.— Նրանք կանեյին... Ի՞նչ տղերք էյին վոր չանեն...

Ա. ՊԱՀ.— Հա, են էյի ասում. ամեն ձառախոս իր ձառը վեր-
ջացնելուց հետո դուխավոյ մուզիկով «Ինտերնացիո-
նալ»-ը ածում էյին, ամենքը գլխարկները վերցրած
կանգնած լսում էյին.

Գ. ԲԱՆԴ.— Կաց, էլ գլխարկները ի՞նչի էյին վերցնում.

ԲՈՒՈՐԸ.— Դրուստա ասում, ժամումը հո չեի՞ն.

Ա. ՊԱՀ.— Եղ «Ինտերնացիոնալը» ընենց մի յեղանակա, վոր
նրա ձենը լսելուն պես, հայ, թուրք, ջնուդ, ռուս,
վրացի, քուրդ, ասորի... թեկուզ ով ուզումա ըլի, պի-
տի անպատճառ վոտքի կանգնի ու գլխարկը վերցնի.
յեթե չի էլ վերցնում, պտի ըսենց չնստ բռնի.

ԲՈՒՈՐԸ.— Ախր ի՞նչ բանի համար.

Գ. ՊԱՀ.— Եղ «Ինտերնացիոնալի» յեղանակը, կամ եղ չնստ
բռնելը ի՞նչ նշանակություն ունի, վոր ըտենց ամեն
ազգ դրան հարգումա...

Ա. ՊԱՀ.— Դրա նշանակությունը, իսկական բացատրությունը
իրանք կոմունիստներն են իմանում ուրիշ ոչով...

Գ. ԲԱՆԴ.— Յես կարծում եմ, վոր դրա նշանակությունը Ղա-
զարն էլ կիմանա.

ԲՈՒՈՐԸ.— Նա ընենց շուննա, վոր կիմանա.

Գ. ՊԱՀ.— Մտներս ըլի, նա վոր կգա, հարցնենք.

Ա. ԲԱՆԴ.— Յես զարմանում եմ, ետքան բան դա վոր սովորե-
լա, եդ վոնցա, վոր կոմունիստ չի դառել:

ԲՈԼՈՐԸ.— Ի՞նչ գիտեք, բալքի դառելա...

Ա. ՊԱՀ.— Կոմունիստական կուսակցության դռները խոջի բաղ-
նիսի դռները չի, վոր ի՞նչ ուզենա զնա բաց անի ու
ներս մտնի. կոմունիստ լինելու համար յերկար ժա-
մանակ պատրաստվել ե հարկավոր.

Ա. ԲԱՆԴ.— Դրուստա ասում, հեշտ վոր ըլեր, ամենքը հմի կո-
մունիստ դառած կլինեյին...

Ա. ՊԱՀ.— Են առաջ եր, վոր կուսակցության մեջ մտնելը հեշտ
եր, հմի սարոգի յեն, բացի բանվորներից ուրիշին նը-
րանք ներս չեն թողնում: Առաջներում միմի անգամ
դռան ճեղքից կամ չորնի խողից մարդիկ կարողանում
եյին թաքուն ներս մտնել կուսակցության տոմսը գո-
ղանալ դնել շիբները ու դուրս գալ... հմի եդ ել չկա:
Տարին յերկու անգամ, նրանց կանտրոլնի կամիսթան
պրավերկաա անում...

ԲՈԼՈՐԸ.— Վճնց են պրավերկա անում,

Գ. ՊԱՀ.— Յես վոր նրանց տոմսը շիբումս ունենամ, նրանք
վճնց պտի իմանան, վոր յես կոմունիստ չեմ...

Ա. ՊԱՀ.— Կոմունիստը ճշմարտախոսա, պարտաճանաչա, նա
ազնիվ սիրտ ունի, մաքուր հոգի, համեստ բնավորու-
թյուն. հազար տարի մնա, նա վատություն չի
անի, ուրիշին ֆնաս չի տա... ես տեսակ հազար ու
մի առավելություն. ես առավելությունը ում մոտ
վոր չեմ, նրանք իմանում են, վոր նա գողացած
տոմսով ու յառլիկով կոմունիստ, բռնում են իրենց
շարքերից հեռացնում...

Գ. ՊԱՀ.— Ուրիշ ել ի՞նչ տեսակ մարդկանց կուսակցության մեջ
չեն ընդունում:

Ա. ՊԱՀ.— Ով վոր տուն ունի, տեղ ունի, բաղ ունի, բաղչա
ունի, հող ունի, փող ունի.

Ա. ԲԱՆԴ.— Եդ հաշվով նրանք մեզ կնդունեն. մենք վոնչ տուն
ունենք, վոնչ տեղ ունենք, վոնչ հող ունենք վոնչ

փող ունենք... զավոգատեր կամ ֆաբրիկանտներ
չենք, վոր գնանք բանվորներին շահագործենք, սպե-
կուլյանտներ չենք՝ մուշտարիներին խարենք, կաշի-
ները պլոկենք. մենք ունեւորներին ենք թալանում և
թալանածը մեր մեջ բերում հավասար կերպով բաժա-
նում: Մենք իրար չենք խափում, իրար չենք զրկում.
կարծում եմ, վոր կոմունիստներն ել ըսենց են ա-
սում.

ԲՈԼՈՐԸ.— Ըտենց վոր ըլի, նշանակումա վոր մենք լավ կոմու-
նիստներ ենք. հա, հա, հա...

Ա. ԲԱՆԴ.— Յեթե մենք դիմում տանք, յես կարծում եմ, վոր
նրանք մեզ կուսակցության մեջ կնդունեն:

Ա. ՊԱՀ.— Կնդունեն, համա չիտոկի ժամանակ պոչներիցդ կը
բռնեն սատկած կատվի նման դուրս կշարտեն...

Ա. ԲԱՆԴ.— Դրանք դիժ դարդակ բաներա. Ղազարը շուտ գար
հաց բերեր, հաց ուտեյինք...

Տ Ե Ս Ի Լ 2.

ՆՈՒՅՆՔ, ՅՆԴԻՇ ՅԵՎ Բ. ՊԱՀԱԿ.

(Հեռվից լսվում ե սեգի ձայն)

ՅՆԴԻՇ.— Ես կանաչ սարերն ու ձորերը յերբ նորից յես տես-
նում եմ, հանդից վերադարձող հոտաղների շվիի են
քաղցր ձենը յերբ նորից յես լսում եմ, յես իմ անց-
յալս եմ հիշում ու իմ մանկության ազատ և ուրախ
որերը մտաբերում... Նրանց պես փոքր ժամանակս
հանդում յես ել տավար եմ արածացրել, յես ել նը-
րանց պես տուն վերադառնալիս յերգ եմ ասել, շվի
փչել... հմի եդ բոլորը յես մոռացել եմ... միայն են
յերկու տուննա, վոր չեմ մոռանում և իմ աչքիցս յեր-
բեք չի հեռանում... (Մի ձեռք ցրած ուսից դրած ցույց

ե տալիս) գեղի են մեծ չինարին հո տեսնում ես: Նը-
րա են կողքի բաղչեն առաջին բաղկոնով տունը Զի-
լավխաննաց Յեգորի տուննա, իմ սիրած Մանիշակը
եզ տնուսնա ապրում... Նշանդրեքի գիշերը Ռստամ
բեգին եզ տնումը սպանեցի ու են որվանից դաչաղ
ընկա... (սեղը փոխում ե) դե հմի քիչ դեսն արի: Են
տնից մի քիչ դեսը են քանդված չարդախը առաջին
տունն ել հո տեսնում ես... դա ել մեր տուննա... Իմ
հալեոր հերս, իմ դարդից սիրտը մաշված ու դաղված,
մերս ու քիրս յերկու տարի սրանից առաջ եզ տնուսն
եմ թողել-հեռացել... յերկու տարիս յես նրանց յերեսը
չեմ տեսել... յերկու տարիս յես նրանց ձենը չեմ լը-
սել... (Տեսում ե կտրված ծառի կոնդի վրա, գլուխը
առնում ափերի մեջ ու լաց լինում):

Տ Ե Ս Ի Լ 3.

ՆՈՒՅՆՔ, ՂԱԶԱՐ ՅԵՎ ԲԱԴԱԼ

(Ղազարի ուսին խուրջին, Բադալի ձեռին փայտ)

ՂԱԶԱՐ.— Արի Բադալ ամի, արի. դու ընենց իմանում ես թե
յես հանաք եմ անում... Յեղիշ, գլուխդ մի բարձրա-
ցու՝ տես հմն եմ բերել...

(Յեղիթը նայում ե յեվ ընդառաջ վազում)
Ասիու ջան...

ԲԱԴԱԼ.— Յեղիշ ջան. իմ կորած բալա... (Իրաք գրկում են ու
համբուրվում: Յերկար ժամանակ իրաք գրկած արտա-
վում են. Ղազարն ու Բ. պահակը մոտենում են խմբին)

ՂԱԶԱՐ.— Քաղցած գելերի նման հանկարծ իրար չուտեք: Նըս-
տեք, ամենքիդ ել փայ կհասնի: Թողեք նրանք հեր
ու վորդի քիչ դարդաշմիշ ըլեն, իրար կարոտ առնեն,
խակ դուք վերցրեք գաթա կերեք, փորներդ կշտա-

ցըրեք... Թոնրից տաք-տաք հանել եմ տվել լցրել
խուրջինը. կասես քիչ փշրվելա. (Խուրջինից հանում ե
ու բաժանում: Խումբը Երջան կազմած նստել ուտում են)
Գալուս բա դու նրան չտեսար. իմ մասին նա ինչ եր
ասում. իմ հեռանալուց հետո նա մեր տուն գալիս եր,
իմ անունը սկի տալիս եր... Ա հեր, ինչի չես խո-
սում...

ՅԵՂԻՇ.—

ԲԱԴԱԼ.—

Յեղիշ ջան, ինչ խոսամ. քու տեսնելով ինչքան դու
ինձ ուրախացրիր, ենքան ել տխրացրիր. յես հմի ը-
նենց խոսք չեմ գտնում՝ քեզ ասեմ, վոր քու եզ կա-
րոտով վառված սիրտդ հովացնեմ... քու դարդից սիր-
տս սառելա, միտքս չորացել... յերանի աստված իմ
հոգին առնեք, քու սիրտդ խորտակող խոսքեր դու իմ
բերանից չի լսեյիր...

ՅԵՂԻՇ.—

Եզ խոսքերով դու ինձ վախեցնում ես, ա հեր. դե
ասա տեսնեմ, ինձ համար ինչ լուր ես բերել Մանի-
շակիցը...

ԲԱԴԱԼ.—

Մանիշակը...

ՅԵՂԻՇ.—

Ինչ. Մանիշակը ուրիշ մարդուս գնացել.

ԲԱԴԱԼ.—

Մանիշակը. Մանիշակը ել. ել... չ՛չ՛...

ՅԵՂԻՇ.—

Մի ասա. ա հեր, մի ասա... յես արդեն իմանում
եմ... իմ սիրտս արդեն զգումա, թե ինչ ես ուզում
ասել... (Յեղիթն ու Բադալը լաց են լինում).

ԲՈՂՈՐԸ.—

Յեղիշը ինչիս լաց ըլում...

ՂԱԶԱՐ.—

Սրանից մի տարի առաջ Մանիշակը մահացելա.
խեղճը հմի իմացել՝ նստել լացա ըլում.

ԲԱԴԱԼ.—

Դարդ մի արա, Յեղիշ ջան. քեզ սիրող աղջկերք
մեր գեղում շատ կա. նրանց մեկի հետ կյանքդ կկա-
պես, տխուր որերդ կամաց-կամաց կանցնի և դու կը
մոռանաս ամեն ինչ... դու դեռ ջահել ես, լավ որեր
դու դեռ շատ կտեսնես... Ղազարն ու Մանիշակը յեկան
գնացին գեղի խորհրդի նախագահի մոտ և նա խոս-
տացավ միջամտի ուր հարկնա և ձեզ բոլորիդ ազա-
տի... վեր կաց գնանք տուն...

Յեղիշ.— Յես մեր տնից ընենց դուրս չեմ յեկել, վոր նորից կարողանամ գալ... յես իմ ավագակային խմբով հարյուրավոր մարդ եմ թալանել, հազար ու մի մեղք գործել... յես մարդասպան եմ, և հեր, դու ինչ հետ մի խոսա, յես քու պահած, մեծացրած ել են Յեղիշը չեմ... յես իմ հալալ աշխատանքով ապրող ել են դարբինը չեմ. իմ ձեռքերս արնոտա... յես մեղապարտ եմ, յես հանցագործ եմ... սրանից հետո գյուղը գալ, մեր տուն մտնել՝ յես չեմ կարող. բանդիտ Յեղիշը իր հորն ու մոր կարոտն առնելուց հետո, ել հատեղ չի մնա... նա ընդմիջտ կհեռանա և հավիտյան կկորչի... (Կուլսր ավերի մեջ առած լաց ե լինում).

ԲԱԴԱԼ.— Դու մեղապարտ չես, դու հանցագործ չես... դուր ես դու ըտենց մտածում, Յեղիշ ջան, խորհրդային Իշխանությունը առաջվա կառավարությունն աման չի, վոր հախը-նհախին գա պատժի. դու վոր գնաս քու կամքով զենքերդ հանձնես, արածներդ համար զըղ-ջաս, ներողություն խնդրես, մեղքերդ ինչքան ել վոր ծանր ըլի, խորհրդային Իշխանությունը քեզ կների...

ՂԱԶԱՐ.— Բաղալ ամին ճիշտա ասում. բանվորա-գյուղացիական իշխանությունը քու կատարած մեղքերի ու հանցանք-ների տեղն ու պայմանները հաշվի կառնի... խաբված ու մոլորված բանվորներին և գյուղացիներին նա անմեղ տեղը չի պատժի. անցյալիդ համար նա քեզանից յերբեք վրեժ չի լուծի... (լսվում ե հրացանի պայթյուն).

ԲՈՂՈՐԸ.— Մենք շրջապատված ենք... (բոլոր սարսափած վոս-ֆի յեն կանգնում յեվ հրացաններ վերցնում):

ՂԱԶԱՐ.— Միք շփոթվի, գնացեք ձեզ համար զիրքեր բռնեք, բայց չկրակեք, կսպասեք մինչեվ իմ գալուն: Ձեր կողմից յես վորպես պատգամավոր կգնամ և նրանց հետ խաղաղություն բան ինչ կվերջացնեմ...

ԲՈՂՈՐԸ.— Բա Յեղիշը...

ՂԱԶԱՐ.— Թող նա մնումա մնա... (զնում ե):

Ա. ՊԱՀ.— Լավա ասում. գնանք մեզ համար զիրքեր բռնենք,

յեթե նրանք հաշտվելու կլինեն՝ կհաշտվենք, յեթե կռվելու կլինեն՝ կռվենք...

ԲՈՂՈՐԸ.— Գնանք... (զնում են):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

ՅԵՂԻՇ ՅԵՎ ԲԱԴԱԼ.

ԲԱԴԱԼ.— Վեր կաց, Յեղիշ ջան, մենք ել գնանք: Հերիքա ինչ-քան տնից-տեղից դադարգյուն ընկած, հալածական ու թափառական կյանք վարեցիր... Յերկու տարիա քեզ համար դարդ անելով սրտներս մաշվեց... Յերկու տարիա քու ճամփին մտիկ տալով աչքներս ջուր կը-տրեց... խեղճ մերդ ու քիրտ արտասուքը աչքներին անհամբեր սրտով քեզ են սպասում, վերկաց գնանք... (Յերկու կողմից սկսվում ե հրացանաձգություն: Յեղիշը իր նստած տեղից իսկույն վեր ե կենում յեվ հրացանը վերցնում):

ՅԵՂԻՇ.— Կռիվը սկսվեց, յես գնում եմ... (ուզում ե գնալ Բա-դալը բռնում ե):

ԲԱԴԱԼ.— Ո՛ւր ես գնում, Յեղիշ ջան...

ՅԵՂԻՇ.— Կռվում յես նրանց մենակ չեմ թողնի. իմ կողմից դա նամարդություն-անազնվություն կլինի... Նրանց հետ յես յերկու տարի ապրել եմ, նրանց հետ կռվել, նը-րանց հետ ել թող մեռնեմ... (ուզում ե գնալ, նորից Բադալը բռնում ե):

ԲԱԴԱԼ.— Կաց, Յեղիշ ջան, մի գնա. մեր ոջախի կրակն ու ծուխը դու նորից մի հանգցրու... Ձեռքերդ դու նորից արյունոտ մի արա... աստված մի արասցե, գլխիդ մի փորձանք յեկած տեղը, մենք կորած ենք... դու մեզ սաղ-սաղ գերեզման կտանես... մտածիր, մտածիր թե ի՞նչ ես անում...

ՅԵՂԻՇ.— Մտածելու ժամանակը չի և հեր. հրեն լսում ես են տրաք-տրաքոցը, ենտեղ իմ ընկերների կյանքի ու

367ԻԾ.— Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ցույց տված մեծահոգության և ներդրամատության համար հայտնում ենք մեր շնորհակալությունն ու գոհունակությունը... մենք մեր գլուխը խոնարհում ենք բանվորների ու գյուղացիների արյունով ներկված եղ կարմիր դրոշակի առաջ... մենք մեզ հանցավոր ու մեղավոր ենք զգում. տարեք մեզ և հանձնեք դատարանին և թող մեզ դատեն... ես կարմիր դրոշակի առաջ մենք յերդվում ենք, վոր մենք Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետությանը միշտ հավատարիմ կմնանք... ես կարմիր դրոշակի առաջ մենք ազնիվ խոսք ենք տալիս, վոր մեր ես տանջված սրտի ու հոգու խորքում կատարված ատելության ու վրեժառության բոլոր զգացումները կվռնչնացնենք մեր մեջ և մաքուր սրբաբանությամբ ձեր շարքերը և կծառայենք եւ գաղափարներին, եւ նպատակներին վորին դուք եք ծառայում... հեղափոխության կրակը թող մեր սրտերն ել վառի մեր խավար միտքն եւ լուսավորի, վոր այսու-

հետև մենք ել ձեզ պես մտածենք, մենք ել ձեզ պես
գործենք... (ուրախությամբ վայելեց և ընկնում),
(ամենքը շփոթվում են)

ՂԱԶԱՐ.— Ի՞նչ պատահեց, Յեղիշ ջան...

ՋեյիՍՏ.— Նա վերադարձավ ե. նրանից արյուն ե հոսում...

ԲԱԴԱԼ.— Վայ ինձ տունս քանդվեց... եղ զյուլլան ի՞նչի
ինձ չկապվ... Յեղիշ ջան, իմ կորած բալա. դու եղ
ի՞նչ ուրի ընկար... դու եղ ի՞նչ կրակ թափեց իր մեր
գլխին... գնամ մորդ ու քվորդ յես ի՞նչ ասեմ... գնամ
նրանց ի՞նչ ջուղար տամ...

(Ա. Բ. պահակները Բադալին են բռնում հանգստա-
ցնում, Ջեյիստն ու Ղազարը Յեղիշի կուրծքն են բաց
արել յեվ վերքը կապում, իսկ Յեղիշը իր ընկած սեղում
սկսում ե զառանցել: Պրածնկների լույսի տակ յերե-
վում ե Մանիսակը սպիտակ շորերը հագած, սպիտակ
ծաղիկների փուռնով ձեռքին բռնած, մազերը քափված
ուսերին)

ՅԵԼԻՇ.— Դենը կացեք. ճանապարհ տվեք. Մանիշակը գալիսա-
նրա սև սաթի նման փայլող մազերը փռվելա ուսե-
րին... Տեսեք տեսեք թե ինչպես կամար ունքերի տակ
նրա սև ու կլոր աչքերը կրակի պես վառվումա... նրա
սիրուն յերեսը տեսեք թե ինչպես լուսնի նման փայ-
լումա... դենը կացեք. թողեք տեսնեմ են ովա դժող-
քի դռները նրա առաջ բաց անում... թողեք տեսնեմ
Ռստամ բեգը են ռամ համարա թուր ու թը-
վանգ պատրաստում... Եյ Ջիլավիսանեց Յեգոր, ի՞նչ
ես մեջքդ դեմ տվել դռան առաջ կանգնել. դենը կաց-
Մանիշակին յես տանում եմ մեր տունը... Նշանդրեքս
ձեր տանը արի իսկ հարսանիքս յես մեր տանը պտի
անեմ... Թող. Թող... (ընկնում ե մեռնում)

ԲԱԴԱԼ.— Յեղիշ ջան. իմ կորած բալա... (լաց ե լինում)

ՂԱԶԱՐ.— Յեղիշ ջան. իմ ազիզ ընկեր... (լաց ե լինում)
խումբը յեվ չեկիսները վրադնում են յեվ
լուռ կանգնում:

ԼՈՒՅՍ Ե ՏԵՍԵԼ ՆԵՂԻՆԱԿԻ ՆԵՏԵՎՅԱԼ ԱՇԽԱ- ՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. ԱՆԱՐԽԻՍՏ—վողեվիլ 1 գործ. սպառված
2. ՈՒՐՎԱԿԱՆՆԵՐ կամ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵՆՅ ԳԱՐՈՅԻ
ՏԱՆԸ—պարոդիա 2 գործ. սպառված:
3. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ կամ ՏԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՁՈՋԵՐ:
4. ԲԱՆԴԻՏՆԵՐ—դրամա 3 գործ. 2 պատկ:

ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ Ե ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱՄԱՐ

1. ՆԱԽՈՐՅԱԿԻՆ—դրամա 4 գործ. 3 պատկ.

ՎԱՐՍՈՎ-ՈՒՅՐ

7/31-1922

ОБЩАЯ МАШИНА

ԳԻՆՆ Ե 1 ՌՈՒՖԼԻ

4
ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0365868

56.927